

Előretöltés

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

4 Bence Lajos versei

6 Interjú Kudlik Júliával és Szvorák Katalinnal

10 Nagy Abonyi Ágnes esszéje Nagyboldogasszony ünnepéről

2019. augusztus 17. II. évfolyam 8. szám

vezérvess

Csorba Béla

Üzenet

Azok a kövek, ott, az út szélén,
azokat neked hagytam ott, fiam,
vedd fel!

Építeni vagy verekedni
jó lesz.

Ha jobban körülnézel,
a cserjésben
találsz malteroskanalat
meg parittyát is.

Vigyázd meg
mindkettőt!

Ne félj,
neked is eljön
majd Góliátod,
hogy szétrúgja
templomod.

Kárpát-medencei aniz

Székesegyház-alapító angyal

tárca

TISZTÁK, HŐSÖK, SZENTEK...

Silling István

Ősi magyar mondavilágunk csak egy anyát ismer, de olyat, akinek méhéből királyi uralkodóház származik: Emesét, hiszen ő szüli Álmost, akinek fia Árpád lesz, az igazi magyar királyi dinasztia megalapítója, a majdani Szent István király őse. A későbbi korban pedig a magyarok a maguk oltalmazójának ismét egy asszonyt tekintenek, a Boldogasszonyt, aki a Szent István által hazává nőtt ország felett őrökdi oltalmazó tekintetével. Hozzá folyamodott a keresztény magyar akkor is, amikor már Szűz Máriának nevezte az égi édesanyát, s teszi ezt mindenkor és mindenhol széles e világon. Őt énekli meg az első írott magyar vers, az Ómagyar Mária-siralom, neki imádkozzuk az Úr angyalától vett köszöntő szavakkal a legtöbbször elmondott bizodalmas imánkat: Üdvözlégy, Mária! Karácsonykor vele örülünk újszülött gyermekének, a világ Megváltójának. Nagypénteken vele sírunk fia halálát gyászolva. A legtöbb archaikus népi imádságunk is Máriát szólítja meg. Őt illeti a legtöbb ünnep népünk kalendáriumában, mert ő a Kisboldogasszony, a Nagyboldogasszony, a szeplőtelen fogantatás, a gyümölcsöltő Boldogasszony, a sarlós Bol-

dogasszony, a segítő Szűzanya és még több jeles ünnepünk, bibliai történetektől, illetve későbbi korok eseményeitől átítatva. A történelem során hozzá folyamodtak uralkodók és szolgák, győztesek és legyőzöttek; őt, a Magyarok Nagyasszonyát kéri népünk minden bajában, szorongatottságában, mert tudja: Mária segít. A legtöbbet, a legnagyobbat, a legbecesebbet is reá bizza első szent királyunk, István, aki az egész országot, koronáját, az egész magyar népet Szűz Mária kegyeibe ajánlja. Szent István Szűz Mária mennybevitelének napján, 1038. augusztus 15-én hunyt el abban a hitben, hogy az égi oltalmazó biztonságában tudja Magyarországot. A két ünnep csak azért vált szét, hogy mindkettőt méltóképpen tisztelhesük, megbecsülhesük. A vajdasági magyar katolikusok legtöbb temploma Szűz Mária mérhetetlen dicsőségét hirdeti, és nem kevés a Szent István király tiszteletét hirdető szentélyünk sem. Még az ortodox egyház is szentjei között tiszteli a magyar Szent Istvánt. A ma itt élők dolga is az, ami eleinktől ránk maradt, s élő hitünk szent vállalása: a mennybe felvett Istenanya, Szűz Mária imádása és Szent István királyunk méltó tisztelete.

HASZNOS PARADOXON

Nemzetstratégiai megfontolások Szent István ünnepén

Száz évvel ezelőtt a Bácskát és a Bánságot már megszállták a francia és a szerb csapatok. A trianoni békeszerződést ekkor még nem írták alá, de a Délvidéknek ezen a részén a Szent István király nevével fémjelzett ezeréves magyar államiság ténylegesen megszűnt. A száz évvel ezelőtti fordulat ellenére ezeréves okunk van az ünnepelésre.

Szent István napját legutóbb a délvidéki Törökkanizsán ünnepeltem. Ezen a napon a templomi hálaadó szentmisén és a városháza előtti rendezvényen ott volt csaknem mindenki, aki számít a Tisza menti városka közösségi életében. Nem csak magyarok, szerbek is. Törökkanizsának a boldog békeidőkben még túlnyomórészt magyar lakossága volt, jelentős szerb kisebbséggel, ami az elmúlt száz év alatt éppen az ellenkezőjére fordult. Ma a magyarok aránya 30% körüli, a szerbek a többség. Annál figyelemreméltóbb, ahogy Szent István kisebbségbe szorult népe Törökkanizsán államalapító királyunkat ünnepelte. Augusztus 20-án magyar népviseletbe öltözött lányok és legények vonultak végig a főutcán, a jezsuiták vezette katolikus templom zsú-

folásig megtelt, a főtéren méretes pódiumot állítottak fel, amelyen öles betűkkel az első magyar király neve volt látható. A magyar felirat alatt szerbül, cirill írásjegyekkel is feltüntették, hogy itt a kenyér Szent István-napi ünnepéről van szó (Svetostefanski dan hleba). Lacikonyhák, hideg sör, élő zene, ölelések, kézfogások: kimondottan jó hangulat várta Törökkanizsa lakosságát a városháza előtti parkban. Mindenki meghívottnak érezhette magát a kisvárosban, és a magyarok nemzeti ünnepén a színes sokadalomban a szerb szó sem volt egészen ritka.

Az ünnepség elején a pódiumról először magyarul, majd szerb nyelven hallottunk köszöntő szavakat. Gondosan szerkesztett, meglepően korrekt hanglegjtésű szerb beszéd-

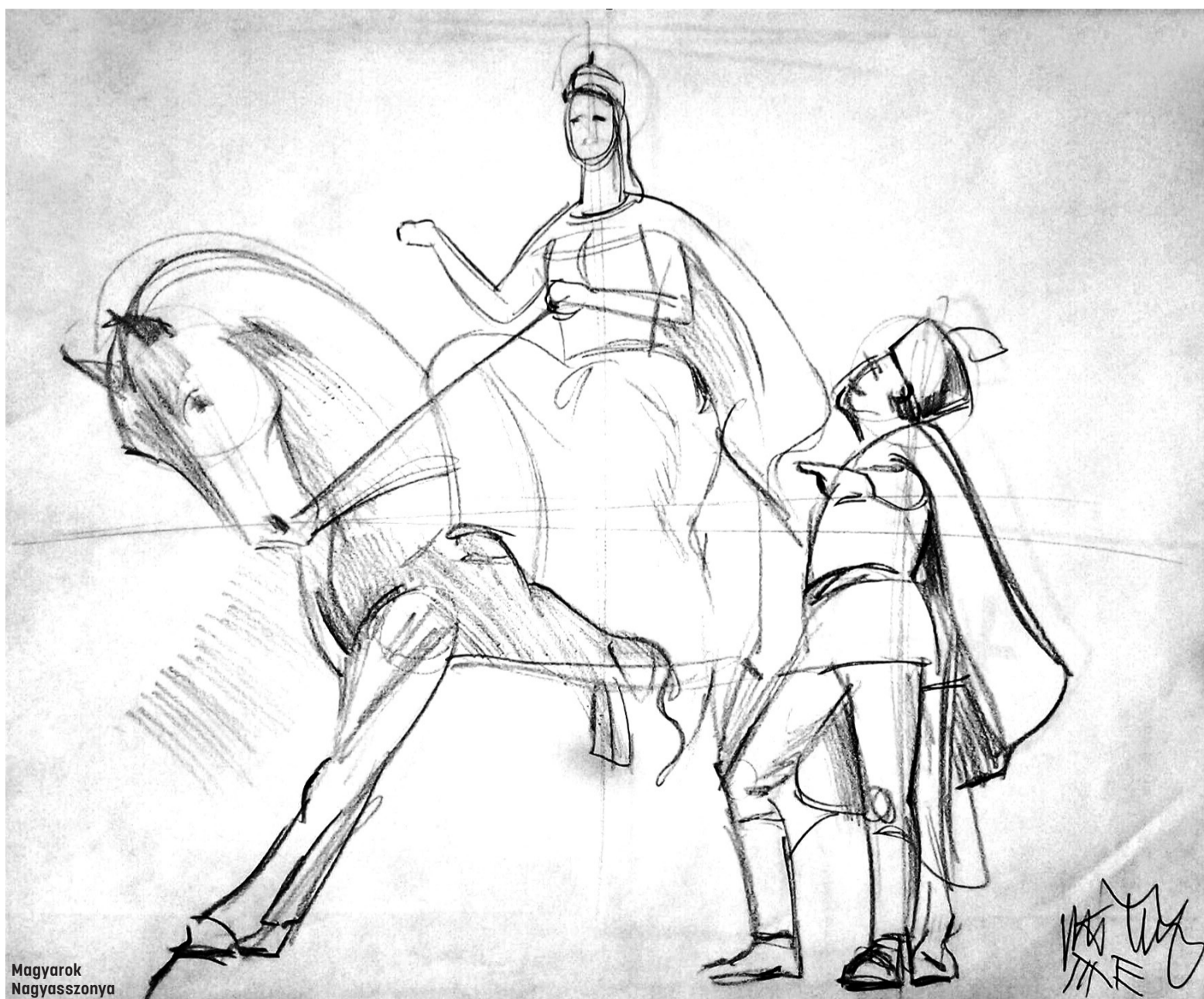
nek lehettünk tanúi. Mindenki figyelt. Az emelvény hátterében szerb és magyar zászlókat lengetett a szél. Szent István király dicséretét a magyarok és a szerbek is lelkesen megtapsolták. Hogy e két nép az együttélésnek erre a szintjére jutott, csak sejteni lehet, nem kevés háttér munka eredménye. Az ünnepséget felélő fiatal magyar politikus pallérozott szerb nyelvtudása elismerést váltott ki mindenkiben, ami abból is érezhető volt, ahogy a tapsban a magyarok nem hagyták magukra a szerb vendégeiket. Az is benne volt ebben a tapsban, hogy nemcsak egy egyszerű fordítást hallhattunk, hanem a szerb nyelvű mondanivaló számunkra is új információkat hordozott. Nem két beszéd hangzott el – egy az anyanyelvünkön, egy pedig a hivatalos államnyelven –, hanem egy olyan gondosan fölépített mondanivalónak lehettünk tanúi két nyelven, ami külön-külön is megállta volna a helyét, de valójában egymásra épült. Ez a beszéd így már önmagában is jelzésértékű volt: nyelveket érteni és jól beszé-

ni előny. Ez vonatkozik a szerb nyelvre, illetve a magyarok szerb nyelvtudására is.

Miközben Törökkanizsa főterén száz év kisebbségi sors után Szent István királyra emlékeztünk, felsejlett egy hasznos paradoxon, amely valójában nemzetstratégiai érdeknek bizonyul. Augusztus 20-án a határon túli településeken a magyarok tulajdonképpen a létüket ünneplik, hogy sok évtizedes és többnyire mostoha sors után még mindig megvagyunk. Mindezzel együtt, éppen a törökkanizsai ünnep tanulságait szem előtt tartva ki kell mondanunk: nagyon fontos lenne, hogy az anyaország határain túl élő magyarság ne csak ímmel-ámmal, hanem egészen jól boldoguljon a szomszédos államok hivatalos nyelvével is. A bácskai és bánsági magyarok esetében az igényes szerb nyelvtudás nem feltétlenül jelenti az asszimiláció előszobáját, inkább a boldogulás nagyobb lehetőségét. Ezt elfogadni eléggé komoly paradigmaváltást követelhet meg főleg a Délvidéken, ahol a nagy jugoszláv testvériség és egység ideológiájával

egyszer már eléggé megégettük magunkat. Sehol sem asszimilálódtak a határon túli magyarok olyan nagy mértékben, mint éppen a Bácskában és a Bánságban! A vajdasági magyarok e múlt századi belovadásának nem feltétlenül a szomszédok iránti nyitottság volt az oka, mint inkább a gyökértelenség, amelyet a kommunista ideológia jugoszláv változata erőltetett a délvidéki magyarokra is. A két világháború utáni elvándorlások és a polgári réteg megtörése következtében egyszerűen nem sokan maradtak a Délvidéken – talán csak az egyház –, akik a nemzeti identitás szempontjából elengedhetetlen, esetünkben az egész Kárpát-medencét behálózó közös nemzeti gyökereink tudatát továbbra is ápolták volna.

A szomszédos népek nyelvének és kultúrájának alaposabb ismerete nemzetstratégiánk szempontjából nemcsak olyan mikrokörnyezetben jelenthet előnyt, mint amilyen a bánsági kisváros, Törökkanizsa, hanem érvényes lehet az egész Kárpát-medencére vagy Közép-Európára, esetleg a Visegrádi Együttműködés viszonylataira is. Csak úgy lehetünk ugyanis képesek igazán megérteni a szomszédjainkat, sőt ami még fontosabb, csak úgy tudjuk magunkat is csakugyan megértetni és elfogadtatni a szomszédos nemzetekkel, ha nyitottan viszonyulunk hozzájuk, és igyekszünk akár még a nyelvüket is elsajátítani legalább valamilyen szinten. Így nagyobb lenne az esélye, hogy ne annyira riválist és veszélyt lássunk egymás különbözőségében, hanem egyféle vibráló erőt, az őszinte érdeklődés és a barátság lehetőségének erejét, ami által mindannyian gazdagabbakká válhatunk. Szent István király egyébként nem véletlenül beszélt arról, hogy gyenge az olyan ország, amely csupán egynyelvű. Talán ideje lenne újabb nekifutásból ismét megfontolni első szent királyunknak ezt a Szent Imréhez intézett, de igazából nekünk, az utódainak szánt különös intelmét. A Duna-medencében egyébként minden nehézség ellenére komoly hagyománya volt a nemzetek közötti békés együttélésnek. Egészen természetesen volt errefelé évszázadokon át, hogy két-három, akár négy nyelvet is beszélt a közép-európai ember. Az úgynevezett boldog békeidők emléke néha még mindig felsej-

Magyarok
Nagyasszonya

lik, és nem csak a magyarokban, noha a 20. századi diktatúrák igyekeztek megtenni mindent, hogy a Szent István király nevével fémjelzett közép-európaiság eszméje csakugyan kivesszen.

Milyen más alternatívájuk lehet Szerbiában a magyaroknak, mint egy olyan új délvidéki magyar nemzedék felnövekedésének a reménye a szülőföldön, amelynek tagjai nem tartanak attól, hogy kiálljanak, és ha kell, okosan és ügyesen képviseljék saját érdekeiket akár a többségi nemzet nyelvén is?! Törökkanizsa főterén Szent István napján valami ilyesminek lehattunk a tanúi. A közönség soraiban nem messze tőlem ott ült a városka szerb polgármestere, mellette az iskola szerb igazgatója és mások is a városháza munkatársai közül, akiknek sorban bemutattak. Nem győztem csodálkozni, ahogy ezek a szerb városi méltóságok mind lelkesen megtapsolták az ékes szerb beszédet a magyarok első királyáról, aztán pedig a kimondottan magyar színezetű kulturális program-pontokat is. Főleg a fellépő fiatalok néptánca váltott ki nagy tapsot magyarokból és szerbekből egyaránt. Csakugyan kitétek magukért: augusztusi hőség ide vagy oda, a lányok fodros szoknyákban, a legények kemény szárú csizmákban, pávatollas kalapokban járták a hetyke dél-alföldi, kalocsai és mezőségi táncrendeket. Később tudtam meg, hogy a Bánságnak e Szerbiához tartozó legészakibb részén viszonylag sok magyar gyerek tanul néptáncot, csaknem mindegyik!

Kiből ne váltana ki elismerést, ahogy a kisebbségben élő bánsági gyerekeket megtanították egyenes gerinccel kiállni, és képviselni nemzeti identitásukat?! A szerb iskolai igazgató is egészen odavolt a jelenségtől, hiszen ezek a fiatalok tényleg ügyesek, pajkosak, életerősek, jó volt már csak rájuk nézni is. Törökkanizsa Szent István-napi ünnepét látva fontos levonni a tanulságot, amelyre tekinthetünk akár úgy is, mint egy második fontos nemzetstratégiai szempont: nem feltétlenül a százéves keservünk gyakori hangoztatása által jutunk előbbre, hanem azáltal, hogy a fájdalmunkat ünneppé változtatjuk. A konzervatív magyar politika ezt bizonyára fel is ismerte, amikor a trianoni békeszerződés dátumát a nemzeti összetartozás napjává nyilvánította. Ünnepe a gyászból, egy újabb hasznos paradoxon! A magyar gyerekek és fiatalok lelkesedését pedig, hogy továbbra is örömmel vállalják fel a magyar népi kultúra művelését, nemzeti érdekként kell támogatni! Az a

A király 3.

magyar gyerek ugyanis, akit a szerb iskolaigazgatója Szent István király napján mindenki előtt lelkesen megtapsol, és az a legény, aki a magyar néptáncok során ország-világ előtt magyar lányok derekát szoríthatja magához, majd hetykén eljárja a verbunkot, hogy aztán a teljesítményéért hideg sörrel a kezében begyűjtse az elismerést szerbektől és magyaroktól egyaránt, a jövőnek ez a nemzedéke biztosan nem fogja egykönnyen elfelejteni, hogy magyarnak lenni kisebbségi sorban nemcsak kihívás, hanem vidámság is, magyaroknak lenni ünnep, életerő, barátkozás. Ettől az élménytől bizonyára nem akarja majd megfosztani az utódait sem.

Mindez persze nem jelentheti azt, hogy a magyarok kisebbségi sorsának sok áldozatát el kellene felednünk. De éppen azért, mert tudjuk, hogy az elmúlt száz év során mennyi megpróbáltatás érte a magyarokat határon innen és túl, mi mégis itt vagyunk, és megünnepeljük augusztus 20-át nemcsak az anyaországban, hanem Törökkanizsa és más határon túli városaink főterén is, ahol csak magyarok élnek, mindez önmagában okot ad a hálaadásra és az örömmre. Ha már nemzetstratégiai prioritásokat veszünk sorba, meg kell neveznünk egy harmadik nagyon fontos értéket is, amely nélkül semmilyen nemzeti közösségnek nem lehet jövője. Ez pedig a közös történet, a közös gyökerek és az összetartozás tudatának ápolása, amely közös narratívaként vagy mítoszként áll össze, és mint élő ha-

gyomány értelmezi nemzeti létünket. Számunkra, magyarok számára, Szent István király életművének szilárdabb alap egyszerűen nincs. A magyarok első királya megpróbálta a lehetetlent, amikor Árpád vezér meglehetősen heterogén törzsszövetségéből egységes nemzetet kovácsolt, és ez a nemzet aztán ezer éven át megállta a helyét. Nagyon sok katasztrófa tépázta meg Szent István király nagy álmát a mi hazánkról, az egységes Kárpát-medencéről, és lehet, hogy ezek között nem is a trianoni békediktátum volt a leggyászosabb fejlemény, noha jelenleg a legtöbb magyarnak valószínűleg a száz évvel ezelőtti fordulat fáj a legjobban, ha a történelmünkre gondol. De minden balsors ellenére itt vagyunk! Ez a magyar nemzeti kultúra akár csodálatosnak is tekinthető életerejéről tanúskodik. Törökkanizsán száz évvel az egységes nemzettest széttroncsolása után Szent István király örökségét ünnepezzük! Ezen az ezeréves magyar ünnepen megélhetjük, hogy mi, kisebbségi körülmények közé született magyarok sem vagyunk hontalanok. Mert a mi hazánk Szent István király öröksége, egészen a magasban van, hogy mindig szem előtt tarthassuk. Összetartozásunk tudata határokon nélküli. Ezért csakugyan bátran énekelhetjük az egyházi énekünket: „Légy áldott, Szent István király!” És hozzátehetjük személyes imánkat is: segíts meg bennünket bízni, hogy mindezek ellenére a te sok próbát kiállt örökséged jövőjét építhesük a mi Délvidékünkön is!

Babits Mihály

Szent király városa

Esztergom, Előhegy

Az első szent király itt született, s azóta szent város ez: szent és gyámoltalan. Paphercegek, néha paraszti, néha királyi vér, akkomodálta vén csuzos lába alá, faragott tarka zsámolyul.

S némelyik oly dicső zsámolyról álmodott, mint a pápának Róma; s agg tanárok eszét, s rossz talján piktorok kezét bérelte: jó öreg papok játéka volt ez; tán olykor balkezes; de hagyján: mert az Istent

szolgálták ők is, és az életet! Nekik köszönd e látványt; balról a kerek templommal, melyet, mondják, ama nagy Dóm legelső álmodója épített, kicsiny próba gyanánt, hogy élve lássa még csodás

álmát: a fő Magyar Templomot! Én is, én is nekik köszönhetem ma ezt az órát: templomot látok én is, és talán elmondom most, vén álmok s játékok között, ami oly rég ül nyelvemen. Sötét kor ez,

barátaim! Szörnyű rabságból ébredünk s átallunk szabadságért küzdeni. Templomokat romboltunk, s rá nem érünk építeni; jó ha még saját ledől falunkat fölrahatjuk, hogy elbújhassunk szégyenünkkel!

Küzdeni? Más korok küzdtek könyvért, keresztért, ostyáért és zászlóért: ez nekünk már mind semmi volt. Mi már a Semmiért harcoltunk, mint üres gép, barbár századok harcánál szörnyebb harcot. Egymást vontuk az

ágyúk elé. Óh, szent István király! a te csatáid jobbak voltak. Karddal a kard ellen! hogy a magyar ölv galambként üljön a szentek vállán, s hordja tőlük az Isten póstáját! – Hol az Isten? S hol a harc,

mely békét ígér? Ma minden harc eretnek sárkány gyanánt kölykezne... Hol a pápa, koronát adni? Templom kellene, magasság, mint e Dóm, mélyen a közös égbe emelni vak fejét a bolond, vert magyarnak!

Hol vagy, István király? Bölcs vessződ kellene! Balgán mentünk el és csonkán jövünk meg, gyászmagyarok! Mit álmodoztok a Botond bárdjáról!? – „Nincs idő ma falakat rakni, se nézni”?!... „Agg papok játéka”?!... – Jobb

játék volt ez, nem ártott senkinek! S talán nem árt e vers sem! Bárcsak játszanánk örökké, mint e gyermekek, kik ostort kötöznek odalenn magukból, kéz a kézbe fogózva, és egymást lendítve diadallal!

(Az Est, 1924. aug. 31.)

vers

Bence Lajos

hebehurgyaság.

Hebehurgyaságunk átka,
átkarolva egymást sem
érezzük az összefonódást,
a másik ölelése lehull
rólunk, mert örök
„kivagyik” vagyunk.
Inkább – ha lehet, nem a másokban –
magunkban keressük a nacionalistát,
megkerülve minden hazafelé
mutató listát, éltetjük a
bennünk újraszülető fasisztát!

Mert mi örök fasisztává
lettünk, azzá tett
bennünket a versailles-i búcsú,
s tesz fasisztává ma is
a kétrét magyarság,
s a hétrét kételkedés abban,
vajon „testvérünk” ugyan
az-e – ami mi – vagyunk?

Végül arra eszméltünk,
hogymagunk sem tudjuk már,
kik vagyunk, s ebben is
egyfolytában kihagyunk:
gondolat-facsarmánnyá
szelídül minden dalunk,
acsarkodva egymás ellen,
örökkön a másik köldökén-emplőin
csüngve – anyatejjel szívjuk
már utolsó leheletig eredendő
bűnként, vétünk,
mígnem arcunk is belekékül.

De: egyre ügyelünk:
ne tudja meg soha senki,
hogymagunkban” kik
is vagyunk?!

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Babits Mihály** (1883–1941) költő, író, műfordító (Budapest)
Bence Lajos (1956) költő, tanulmányíró, publicista (Lendva)
Csorba Béla (1950) költő, néprajzkutató, publicista (Temesin)
Dezső Péter (1982) ferences szerzetes, pap (Szabadka)
Fekete J. József (1957) író (Zombor)
Horváth Árpád (1975) jezsuita szerzetes, pap, a Jezsuita Kiadó igazgatója, a Szív folyóirat főszerkesztője (Szabadka–Budapest)
Mattyasovszky Zsolnay Péter (1946) művészettörténész, a Kiscelli Múzeum és a Fővárosi Képtár nyugalmazott munkatársa (Budapest)
Mihályi Katalin (1961) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
Mirnicz Zsuzsa (1940) író (Szabadka)
Nagy Abonyi Ágnes (1963) néprajzkutató, muzeológus (Zenta)
Patyi Szilárd (1987) történelem–filozófia szakos tanár, újságíró (Szabadka)
Pekár Tibor (1943) Szabadka zenetörténetének kutatója, nyugalmazott hegedűtanár (Szabadka)
Péter László (1958) képzőművész, szakíró, tanár (Székelykeve–Budapest)
Silling István (1950) néprajzkutató (Kupuszina)
Szeles Réka (1998), az újvidéki BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatója (Palics)
Tóth Eszter Zsófia (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)

Lapszámunkat **Péter László** munkáival illusztráltuk.

újidőszám.

„Míg szólunk, az idő hirtelen elrepül...”
(Berzsenyi D.) B. D. „szárnyas idejére”

I.
Ezúttal bejelentem:
új időszámításba kezdek!
Reggel van, s megvirradtam,
ezért kellene, hogy
a múltamat elsirassam?

II.
Miért is ne kezdhették
új időszámítást, pl. ha
ma hétfő van, miért ne
lehetne kedd vagy szerda?
Ha november van, miért
ne lehetne október vagy
szüzek hava, így is
kifakul a vize a tónak,
úgyis kifulladás a lomb
ellenállása, s vele
a korona is lehull,
elhal a dal, s nem szól
már az örökzöld dallam

III.
Megállítva belső óráimat,
a perc- és a másodpercmutatóit
egymásról leválasztom,
mától a kerek órát mérem,
a szögletes keretet
is kerekre kerekítem,
a napórát a falon
is megfegyelmézem!
Gátat vetek a nagy
sürgésnek-forgásnak odabenn!
– maradjon titok,
ami annak készült,
maradjon kontroll alatt
a benti fönt-lent.

IV.
Nézd inkább a robajló
folyót, mint tünteti el
medrében a tegnap belelépő
lábnyomát, a taposómalmok
cölöpként kimeredő oszlopait,
felette álló híd ívnyomát,
az örökmozgó idő folyamát.

Keresztre feszítés

Ver-reform.

Mégsem volt hiába várni
A reformáció 500. évére

Így lépegethetett Illyés
is, fél évszázaddal ezelőtt,
Genfben, lehajtott fejjel,
bűnbánást mímelve, kibúvók
erdejében keresgélve a
szörnyű lutheri/kálvini
TETT után.
Ötszáz évvel később, égen,
földön hirdethető: mégis megérte,
mégsem volt hiába, és eltűnőben az
ŐK és a MI közötti sáncok,
az azok és az egyedül
MI, az Igazhitűek közötti
szakadékok és a ráncok.
A melldőngetés zajában fonnyadó,
hitviták hevében fogant
szitok-virágok: mert egy az Isten,
s tegyük úgy, hogy még
inkább Egy legyen, Szentlélekben,
Egységben velünk/
Velet.

Délvidéki aniz 2. Ünnepe

EGY ÉNEKESNŐ MŰVÉSZI PÁLYÁJA

Százharminc éve született Budánovits Mária

Pekár Tibor

A szabadkai zeneiskola tavaly ünnepelte fennállásának 150. évfordulóját. Megítélésem szerint ez az évforduló nem kapott jelentőségének megfelelő méltatást sem a tartományi, sem a köztársasági médiában. Vajon miért?

Pedig nálánál régebbi zeneoktatási intézmény nem létezik Szerbiában. Az első szerb zeneiskolát, a belgrádit, harmincegy évvel később nyitották meg, tehát jóval a szabadkai után. Ugyanakkor az is igaz, hogy 1868-ban, a szabadkai városi zenede megnyitásának évében, Szabadka még más országhoz tartozott, a magyarországi Délvidék területén feküdt, és nem a szerbiai „északi vidéken”, mint ma. Ha tehát így nézzük a dolgot, akkor valóban nem ez a Szerbiában elsőként megnyílt zeneiskola. Ráadásul ebben az időben Magyarországon már több hasonló jellegű oktatási intézmény működött, úgyhogy ilyen szempontból sem Szabadkát illeti meg az elsőség. Bár régóta megvan, de nem első, mert az anyaországban mások már megelőzték, amikor pedig Szerbiához került ez az országrész, akkor már megvolt, tehát nem lehetett (elsőként) megnyitni. Vajon ez lett volna az oka annak, hogy nem jelentek meg a jubileumi hangversenyen tavaly októberben a tartományi meg a köztársasági illetékesek? Az oktatásügyi miniszter helyében én azért boldogan eljöttem volna, s akkor a fővárosi sajtóorgánumok is képes riportban számoltak volna be a – mégiscsak – rendkívüli eseményről.

Szinte felmérhetetlenül nagy a számuk azoknak, akik az elmúlt másfél évszázad alatt hosszabb vagy rövidebb ideig tanulói voltak ennek a patinás intézménynek.

Akiről ebben az írásban szó lesz, egyik büszkesége a szabadkai zeneiskolának, ahova három évig járt, miután befejezte a tanítóképzőt, ahol abban az időben ugyancsak alapos zenei kiképzésben részesültek a növendékek.

Szabadkán született, s országos hírű operaénekes lett belőle. A Kalangya riporterevel 1943-ban folytatott beszélgetése során elmondta: „Azt, hogy idáig vittem, és bátorságom volt erre a pályára lépni, kizárólag az én drága nevelőatyámnak, gyámomnak, istápolómnak, atyai legjobb barátomnak és tanácsadómnak, a még ma is friss erőben élő Brenner József doktornak, volt királyi főügyésznek köszönhetem. Ő tanított meg énekelni. Remek muzsikusként, minden hangszeren ragyogóan játszik. Értett hozzá, hogy már gyermekkoromban felébressze bennem a zene szeretetét, az ízlést, a helyes érzéket a jó s a rossz zene iránt, azt a természetes könnyedséget, hogy otthon érezem magam a zene birodalmában.”

Ki volt Brenner József doktor? Csáth Géza édesapja. Az énekesnőt pedig Budánovits Máriának hívták, aki a Szabadkán szerzett alapképzés után a budapesti Zeneakadémián Maleczky Bianka és Anthes György osztályában folytatta zenei tanulmányait, majd a világhírű Sara Cahier-nél képezte tovább magát.

Budánovits Mária fényképe a Színházi Élet című lapban

Nem tudjuk, melyik budapesti fellépése lehetett az, amelyről Csáth Géza a következőképp számolt be öccsének 1913 decemberében: „Sógornőnk tegnap hallottam az O. Sz. zenekarban (?) énekelni. Megállapítottam, hogy soha belőle igazi művész nem lehet és nem is lesz. Szöveget ma se tud mondani, intonatiója kezdetleges, és előadása minden lendület [nélküli], igazi kultúra teljesen hiányzik belőle. A pesti zsidók sohasem fogják ezt az éneket művészetnek érezni és minősíteni. Mindezt azért állapítom meg, mert ez a hálátlan, kapzsi lulu-família meg fogja érdemelni a csalódást, és az erkölcsi igazság szenvedne, ha ez a kis buta lulu egy nagy sikert aratna.” (Csáth Géza: 1000 x ölel Józsi. Életjel kiadó, 2008, Szabadka)

Csáth Géza jóslata nem vált be, „a kis buta lulu” fényes karriert futott be: a fővárosi Operaháznak 1915 és 1954 között volt állandó, majd élete végéig örökös tagja. Wagner (A walkür, Lohengrin, A nürnbergi mesterdalnokok, Trisztán és Izolda), Verdi (Trubadúr, Álarcosbál, A végzet hatalma, Aida, Don Carlos, Falstaff), Csajkovszkij (Anyegin, A pikk dáma), Bizet (Car-

men), Ponchielli (La Gioconda), Saint-Saëns (Sámson és Delila), Gluck (Orfeusz), Strauss (Salome), Thomas (Mignon), Massenet (Thais), Mozart (Figaro házassága), Respighi (A láng) és mások operái meg operettjei elképzelhetetlenek voltak az ő mezzoszopránja (és altja) nélkül a két háború közötti években. A kor leghíresebb hazai és külföldi énekeseivel együtt lépett színpadra. A magyar szerzők közül többek között Erkel, Hubay, Dohnányi és Kodály szerzeményeiben nyújtott felejthetetlen alakítást. Bach, Mozart, Beethoven, Liszt, Dohnányi és mások oratorikus műveinek bemutatásában is rendszeresen részt vett, és számos dalesten, valamint jótékony célú hangversenyen működött közre. Vidékre meg külföldre is több alkalommal meghívták. A Szegedi Szabadtéri Játékokon 1938-ban mutatta be művészetét, ekkor Kodály Háy Jánosában Mária Lujza szerepében láthatta/hallhatta őt a közönség.

A rádió gyakran közvetített előadást az Operaházból, ennek köszönhetően az egész ország megismerhette Budánovits Mária meleg orgánumát

(hangja minősítésére a kritikusok által gyakran használt jelző). A rádió stúdiójában megtartott hangversenyeken is sűrűn szerepelt.

Az örökös tagságot 1934-ben, az Operaház fennállásának 50. évében kapta, az Erkel-érmet, a Magyar Operabarátok Egyesületének kitüntetését 1943-ban ő vehette át elsőként. Az Erdemes Művész címet 1951-ben, a Szocialista Munkáért Érdemrendet pedig 1954-ben nyerte el.

Sajnos, nagyon kevés lemezfelvétel őrzi a hangját.

A férje, Palotay Árpád ugyancsak énekes volt, és énektudásukat számos közös növendéknek sikerült továbbadniuk. Sárdy János, Osváth Júlia és Orosz Júlia ezen szerencsések közé tartoztak.

Budánovits Mária 1976-ban, nyolcvanhét éves korában hunyt el, amiből nem nehéz kiszámítani, hogy mikor született. Akkor pedig téves a legtöbb helyen olvasható dátum: sem 1884-ben, sem pedig 1894-ben nem született, hanem – és ezt igazolja a Szabadkai Történelmi Levéltárban őrzött születési anyakönyv is – 1889. augusztus 12-én. Tehát kereken százharminc évvel ezelőtt, ami már magában véve is elég ok arra, hogy éppen most idézzük fel emlékét.

A születési dátum mellett még egy dolog van, ami tisztázásra vár, és pedig a művésznő vezetékneve. A latin nyelven vezetett fentebb említett születési anyakönyvben Budanovich olvasható, a lexikonokban – meg a napilapokban is – jobbra Budanovits, esetleg Budanovics áll. Én a Budánovits változatnak vagyok híve, egyrészt, mert ez közelebb áll a (nyilvánvalóan) szláv eredetű szó helyes kiejtéséhez, másrészt pedig mert a művésznő maga is így, á-val írta a nevét.

E sorok írója lassan négy évtizede kutatja Szabadka zenei múltját, s e kutatás eredménye egyebek között az a monográfia is, amelynek rövidített változata a fenti írás. A monográfia mindeddig nem talált kiadóra, és hasonló a helyzet azzal a kéziratral is, amelyben a város nagy múltú zeneiskolájának százötven éves története van feldolgozva. Sok érdekes dolog olvasható abban is.

Budánovits Mária a cigánylány szerepében Verdi A végzet hatalma című operájában

AMI A DOLGUNK A VILÁGBAN

Mihályi Katalin

Szeretetről, hitről, családról, magyarságtudatról, hagyományról, felelősségről, vállalásról Kudlik Júliával és Szvorák Katalinnal

Két hiteles ember: Kudlik Júlia, a Magyar Televízió legendás műsorvezetője és Szvorák Katalin Kossuth-díjas népdalénekesnő. A hitelességet, a szavak, dalok mögött rejlő aranyfedezetet érezte meg bennük a vajdasági közönség is akkor, amikor a *Szeretettel* című lemezük anyagát mutatták be a tömb-, a szórvány- és a szigetmagyarság településein. Kudlik Júlia választott és saját gondolatait mondta el a szeretetről, ezzel harmonikus egységet alkottak a Szvorák Katalin előadásában felcsendülő énekek. A műsor a szó szoros értelmében lélekemelő volt, nem csoda, hogy minden helyszínen percekig zúgott a taps. Ezt a lemezt követte a *Várakozás* című adventi album, amely hasonló sikert aratott.

Cseppet sem meglepő, hogy még ma is számos meghívást kap Kudlik Júlia és Szvorák Katalin a Kárpát-medence legkülönbözőbb részeiből. Szentendrei találkozásunk alkalmával ez is szóba került.

A Szeretettel című műsor közönségét figyelve döbbsentem rá, milyen fontos, hogy a XXI. században készüljön egy ilyen összeállítás szeretetről, hitről, családról, magyarságtudatról, hagyományról, felelősségről, vállalásról, hisz gyakran tapasztaljuk, hogy a világban egészen más trendek, divatok érvényesülnek. Ezért lényeges egy ilyen lemezzel, műsorral ráirányítani a figyelmet ezekre az értékekre? – tettük fel a kérdést Kudlik Júliának.

– Valóban nagyon fontos, mert a mai világban háttérbe szorult a mi, és előtérbe került az én. Azt a fajta közösséget, amit a család és a családokon keresztül a társadalom alkot, évszázadokon keresztül összetartotta valamiféle erő, és ma is ennek kellene érvényesülnie. Ám ez manapság jócskán felborult. Szomorúan tapasztalom, hogy igen kevesen kíváncsiak arra, honnan jöttek, kikre lehetnek büszkéek. Pedig a nemzetet többek között olyan tényezők tartják össze, mint az azonos nyelv, a történelem, a kultúra és ezek lelki vetülete. Szerencsés az a gyermek, aki a családban ebben részesül, úgy nő fel, hogy megkapja azt a hátteret, amelyből aztán táplálkozik, meríteni tud. Sajnos anyanyelvünk, ez a gyönyörű szép magyar nyelv egyre inkább romlik, ha nem is vesszük annyira észre, de aki pályája során ezzel foglalkozik, az bizony látja, hogy mit művelnek vele. Amikor nemzetéről, összetartozásról beszélünk, akkor a haza is idetartozik. Nagy költőnk, Vörösmarty Mihály oly gyönyörűen megírta a hazáról: „Bölcsőd az / 's majdan sírod is, / Melly ápol 's eltakar. / A' nagy világon e' kívül / Nincsen számodra hely; / Áldjon vagy verjen sors' keze: / Itt élned, halnod kell.” Ezt csak úgy tudom megbecsülni, ha azt a meglévő kulturális hagyatékot, amire büszkéek lehetünk, továbbvisszük, ápoljuk.

A Kárpát-medencében a nyelv, a kultúra atyafisága köt össze bennünket, magyarokat.

– Azok is idetartoznak, akik földrajzilag nem itt élnek, de létezik egy erős lelki közösség, annak meg kell maradnia, függetlenül attól, hogy hol milyen vonalat húztak meg közöttünk. Sokszor elgondolkodtam azon, hogy ezekkel a gyökerekkel, amelyekkel rendelkezem, és amibe beleszülettem, nem tudnék máshol élni. Azt a munkát, amit itt végeztem és végzek, nem tudtam volna másutt folytatni. Meg lehet tanulni egy másik ország nyelvét, el lehet sajátítani a történelmét, meg lehet ismerni az irodalmát, de az nem ugyanaz.

Már az otthoni mesével, az iskolai irodalom-, történelem-, zeneórával kezdődik, mélyül el ez a kötődés.

– Olyan szerencsés voltam, hogy tanáraim még a második világháború előtti korszakban végeztek, és magatartásukban hozták magukkal azokat az értékeket, azt a példamutatást, amelyeket szavak nélkül is megkaptunk tőlük. Ezt igyekszem továbbadni, lehetőségeim szerint.

Szvorák Katalinnal közös műsoruk iránt évek óta az egész Kárpát-medencéből érdeklődnek, érkeznek a meghívások. Igény van rá, az emberek szomjúhozzák a mély gondolatokat, a népdalokat, zsolnárokat. A vajdasági közönség reakciójára – elmélyülés, könny, felszabadult öröm – mind a mai napig emlékszem. Hogyan él meg ezt a pódiumról, a műsor utáni találkozások során?

– Amit előadás közben tapasztalunk, minden hivatalos elismerésnél, egy Kossuth-díjnál is többet ér. Tudtam, hogy felelősségteljes munkát végzek, de hihetetlen élmény megtapasztalni, hogy a kimondott szó, a dal ilyen óriási hatást vált ki az emberekből. Az apró bemozdói szobában negyven évig semmiféle visszajelzés nem volt, esetleg adás után néhány telefon, itt viszont szemtől szemben találkozunk a közönséggel, látjuk az emberek arcán tükröződő érzelmeket, és lemérhető,

Sokszor tapasztaljuk, hogy amit a családban kellene megtanítani, a pedagógusokra bízzák, bíznák. Mi erről a tapasztalata?

– Az iskola mindenre megtanít, nevelni viszont közösen kell, de elsősorban otthon. Manapság

Kudlik Júlia

Szvorák Katalin

hogy lélekben mennyire megváltoznak az előadás végére. Ez egy olyan óriási jutalom nekem, olyan fantasztikus érzés, amit nehezen tudok szavakkal megfogalmazni. Igazolva látom, hogy amit negyven éven keresztül csináltam, az nem volt hiábavaló.

Lesz harmadik lemez is?

– Nem hiszem, hogy egy harmadik lemeznek lenne értelme, attól félek, unalmas lenne. Annak idején, amikor az első lemez megjelent, óriási újdonságként hatott.

Hogyan éli meg, amikor határon túli magyar területen lépnek fel?

– Ott minden szónak más jelentése van. Ott még fontosabb, hogy mit mondok, és azt hogyan mondom. Volt olyan, hogy a végén együtt sirtunk a közönséggel, mert olyan fantasztikus volt a reakciója. Ezek a találkozások is megerősítettek meggyőződésemben, hogy ha mindenki csak azt csinálná, ami a feladata ezen a földön, jobban élhetnénk. Semmi mást nem kellene csinálni, csak azt, ami a dolgunk. Ez ilyen egyszerű. Most, beszélgetésünk során szóba került a család, hogy a családok alkotják a nemzetet. A legkisebb egység, közösség, ahol mindenkinek megvan a helye, a feladata, ahol megtanuljuk a felelősségvállalást egymásért és mindazért, amit ránk bíztak. Ezt visszük aztán tovább. Ez a felelősségvállalás szinte hajszálon függ manapság.

Sokszor tapasztaljuk, hogy amit a családban kellene megtanítani, a pedagógusokra bízzák, bíznák. Mi erről a tapasztalata?

– Az iskola mindenre megtanít, nevelni viszont közösen kell, de elsősorban otthon. Manapság

elég szétzilálódott a családi élet, mert lassan ott tartunk, hogy létre sem jön a család, a házasság, ami felmérhetetlen károkat okoz. Valaha együtt éltek a generációk. A kicsi gyermek megszokta, hogy az élet tartozéka a születés, de a halál is. Ma már inkább bedugják az öregeket otthonba, kórházba, ha egészségi állapotuk ezt nem is indokolja. Az ember észre sem veszi, hogy kezdi elveszíteni a méltóságát. A pénz diktál, és amikor valaki már nagyon beteg, amikor már késő, akkor döbben rá, hogy anyagi javait nem tudja magával vinni, megszerezheti a legjobb kórházi ellátást, de az életét nem tudja megfizetni.

Irodalomról, művészetről is beszélgetünk. Évek óta figyelem a könyveladási mutatókat. Felháborodva tapasztalom: toronymagasan vezetnek az olyan kiadványok, hogy hogyan legyünk egy perc alatt boldogok, sikeresek, soványak.

– Az csak látszat, illúzió, hogy eredményes lehet az, amit könnyen, egy perc alatt el lehet érni. Amikor Katalin az első lemezt elkészítettük, sokan mondták, „most csináltok lemezt, amikor ez manapság senkit sem érdekel, senki sem veszi majd meg”. Aztán kiderült, hogy rengetegen megvásárolják a lemezt, számos helyre hívnak bennünket. Bebizonyosodott, hogy olyasmit kell csinálni, amire van igény, ami iránt érdeklődnek az emberek. Nem hiszek abban, hogy csak a háromsoros újsághírt olvassák el az emberek, a hosszú írásokat nem. Olyat kell írni, és úgy, hogy érdekelje az olvasót. Zavaró, hogy minden újságban ugyanazok a cikkek jelennek meg, ugyanazokról szólnak. Borzalmas látni, hogy mennyire függővé váltak az emberek a mobiltelefonról, a különféle kütyüktől, még a színházi

előadás szünetében is mindenkinek első dolga, hogy bekapcsolja a telefonját. Mindenki olyan fontos ember, hogy még a színházban is létfontosságú azonnal értesülnie arról, ki küldött üzenetet, ki osztott meg valamilyen tartalmat? Ez uralja ma a világot, és az emberek nem veszik észre, hogy ez nem érték. Persze, a Google segítséget nyújt, de az onnan szerzett információ nem jelent igazi tudást. A tudás az, amiért megszenvedtél, amit átszűrtél magadon, és megtanultad, nem pedig az, amit innen-onnan összekaparsz, és három perc múlva elfelejtetted. Az emberek egyre kevésbé tudják megkülönböztetni az igazit a hamistól, a gyerek az információáradatban már azt sem tudja, merre kapja a fejét. Mikor fog így rendet tanulni, hogyan tanulja meg, mi a sok, mi az elég? Gyakran dicsekednek azzal, hogy a gyerek éppen csak megszűletett, és már tudja kezelni a gépet. Persze, ezek az eszközök megkönnyítik az életet, de sokkal több a hátrányuk, mint az előnyük. Nemrégiben olvastam egy találó megállapítást: Neil Armstrong, amikor holdsétát tett, készült három fotó, amikor Marika kiment a mosdóba, tizenöt képet posztolt erről az eseményről. Ezen jót nevetünk, de sajnos mi is hibásak vagyunk, hagytuk, hogy így legyen, holott ez is hozzátartozik a nemzet, a jövő generációk iránti felelősséghez.

A kultúra már említett atyafisága a népdal esetében is szoros kapocs? – fordultunk Szvorák Katalinhoz, akinek előadó-művészete nemrég a magyar örökség része lett.

– Mi, akik a határon túl élünk, a határon túlról származunk, a zsigereinkben hordozzuk, hogy a kultúránk, a hagyomány mennyire fontos, mert mindig harcolni kellett érte, de nagyon mélyen

átéljük az összetartozás érzését is. A felvidéki Pincen nőtem fel, s nagyapám mindig mesélte, hogy 1916-ban, a román betörés idején székely családokat telepítettek hozzánk. Ő 11 éves volt, és a befogadott család egyik fiúgyermek is hasonló korú volt. Életre szóló barátságot kötöttek. Sőt, ez a mai napig tart, hiszen mi már az unokákkal ápoljuk ezt a jó kapcsolatot.

A különféle kütyük, „okos” eszközök a személyes találkozások varázsát nem rombolják le?

– A minap fogyatékkal élő gyerekeknek énekeltem, és hihetetlen, hogy mennyire megnyíltak a zene hatására. A zene, a népdal érzelmi csatornákat nyit meg, érzelmileg gazdagít bennünket. Azt, hogy az agyi fejlődésre jó hatással van, a tudósok már régen megállapították. Szakemberek állítják, a gyerekek tízéves koráig nem szabadna a kezébe adni ilyen kütyüket. Sokan dicsőkednek azzal, hogy milyen ügyesen kezeli a gyerek ezeket az eszközöket, már többet tud, mint a nagyszülei, szülei. Holott már most tudjuk, hogy az Y generáció sok tekintetben mennyire élhetetlen lesz, az érzelmi sivárság jelei már most megmutatkoznak sokuknál. Szürke emberekké válnak, mert a technikai eszközök uralják a mindennapjaikat, és nem élnek meg a való életet a maga színességében, mint ahogyan az anyanyelvüket is lassan feladják. Az angol nyelv lesz az uralkodó, hiszen mindenütt a világban ez a közvetítő nyelv. Így a saját identitásunkat veszítjük el. Sokan igyekeznek tenni ellene, nekem is az a természetes, hogy egész pályám során ez ellen küzdök, de azt is látom, milyen nehéz harc. Nem akarok politizálni, de csodálom Orbán Viktort azért, amit végigcsinált, mert most tényleg heroikus küzdelemre van szükség.

Globalizáció, ijesztő folyamatok zajlanak a világban. Viszont itt vagyunk mi, kis népek a Kárpát-medencében. Ahogy mondani szokták, szeresd a saját népedet, vallásodat, és tiszteld a másikat. A velünk együtt élő népek dalai is szerepelnek gazdag repertoárjában.

– Nemcsak magyarul énekelek, hanem a Kárpát-medence népeinek anyanyelvén is, egyházi műsoraimban hirdetem az ökumenét is. A népdalban az a csodálatos, hogy mindig megszületik az a harmónia, amelyre az ember a lelkében vágyik. Nagyon fontosak számomra az élő koncertek, műsorok, mert ilyenkor igazi közösséggé kovácsolódunk össze a közönséggel. Népdal nélkül az emberi mivoltunk veszik el, a nemzeti identitásunk. Gyökereink nélkül nem létezőnk. Ezért fontos, hogy szeressük a sajátunkat,

de tisztelettel legyünk a szomszédjaink iránt, akikkel a történelemben számos kapcsolódási pont van, és mert csak közösen, összefogva tudunk Európában közép-európaiként jelen lenni. A múltunkat kell tisztába rakni, ebben a történelem oktatásának is kiemelt szerepe van, ne a politika határozza meg, hogy hogyan oktassák a történelmet. Inkább a személyes történelmen, történeteken keresztül kell oktatni, hogy miket éltek meg az emberek egy-egy történelmi korban. Ma már nagyon sok ilyen könyvet lehet olvasni e témáról. Döbbenetes, hogy mennyire mást mond az, aki a személyes életének 50-60-70 évét meséli el, mint amit az ember a történelemkönyvekben olvasott. Hihetetlen összefüggéseket találunk. Ezeket kellene a pedagógusoknak megmutatniuk az iskolában. Olyan pedagógusokra lenne szükség, akik nemzeti önbecsülésre nevelnek, de rugalmasabbak, és képesek kapcsolódási pontokat találni más nemzetekhez is. Ahogy mondani szokták, minden mindennel összefügg, a történelemben semmi nem fekete-fehér. Hol az igazság, melyik oldalon? Úgy kell történelmet oktatni, hogy a mérleg mindkét serpenyőjét meg kell mutatni. Így sokkal elfogadhatóbb lenne mindenki a környezetében élő más anyanyelvet beszélőkkel szemben. Aki nem ismeri a saját kultúráját, történelmét, a szomszédjai kultúráját, történelmét, az bármiféle butaságot is képes befogadni, azt könnyű félrevezetni.

Rendre, harmóniára vágyik az ember ebben a kaotikus világban?

– Meg kell tanulnunk csendben maradni. Elcsendesülni, hogy tényleg önmagadra figyelj. Az, hogy mindenki rohan, arra jó, hogy ne kelljen önmagával foglalkoznia, mert kiderül, lelkileg nincs egészen rendben. Mindig talál az ember elfoglaltságot, hogy ne kelljen magába néznie.

A népdal is ebben segít. Megjelent a Dalúzenet, amely a 38. önálló albuma. Mit kell erről a lemezzel tudni?

– Üzenni szeretnék e dalokon keresztül, mert úgy érzem, ezek a dalok nem véletlenül születtek, és maradtak fenn több száz éven keresztül. A Kárpát-medencében és Párkányon – vagyis két határon túli településen – megtartott koncertem anyagából lett összeválogatva. Úgy érzem, egész életművem esszenciája ez az album. Szeptemberben Brüsszelben lépek fel, ezt megelőzően, augusztus 20-án pedig Szentendrére főterén. Ez szabadtéri koncert lesz, de hiszem azt, a zenének, az előadásnak lesz olyan ereje, hogy figyelemmel kíséri a közönség, és addig is elcsendesülnek, lecsendesül a lelkük – hallottuk Szvorkák Katalintól.

MINTHA

Fél nyolckor leállt a lift; az első emeleti lakás nyitott ablakán át kihallatszott egy rádió időjelzése, a templomtoronyban kettőt kongatott a harang.

Ekkor állt meg a lift.

Mentségére szólva ritkán mondja be az unalmast, menet közben sose; nem ragad benn senki, ilyesmire még a legrégebbi lakók sem emlékeznek. Az ember kiszáll belőle, kirángatja csomagjait, cuccait, a lift becsukja az ajtaját, s – nem megy tovább. Hívhatják lentről, nyomogathatják gombjait bármelyik emeleten – semmi. Azt mondhatnám, ez így tisztességes. Nem fogoly senki, nem okoz riadalmat, sőt ilyenkor mintha bocsánatkérően sóhajtana: tőle ne várjanak többet, elfáradt. (Akár az író: leírja az utolsó mondatot, kiteszi a pontot, kicsit eltöpreng; aztán lefekszik, és a fal felé fordul. Pihenek egy cseppecskét, gondolja, de az is lehet, hogy nem kel fel többé.)

– Szép tőle – mondta egyszer a liftre a földszinten lakó fuvolaművész –, nem okoz felfordulást.

Már máskor is gyanítottam valamiféle finom érzékenységet, empátiát. Úgy tűnt, mintha kímélné a negyedik emeleti, babakocsit cipelő, szép, szőke orosz fiatalasszonyt és jókedvűen kurjongató, tejfel hajú csöppnyi lányát, Gvendolint. Arra is gondoltam, a harmadik emeleten lakó elegáns öreg hölgyre van tekintettel, a habos-csipkés blúzaira, a nyomában járó gyöngyvirágillatra, mely diszkrétan megüli a liftben a levegőt. Esetleg a második emeleten élő öregúrra van figyelemmel, aki egye gyakorlatban fontolgatja, hogy botra – egy mutatós, elegáns botra – lesz szüksége, pedig néhány évvel ezelőtt még a gondolatra is tiltakozott volna! De már beállította az előszobába: olyan, mint amilyet hajdan a divatfik lóbáltak, hasonlít Chaplin sétapálcájára – nem rokkantságot jelez; egy ilyen kell is, nem is sétapálca láttán a fiatal nők nem adnák át neki szánakozva a troliban az ülőhelyet... Gondolhatott az ötödik emeleti keramikusnőre is; belát a műtermébe, amikor egy-egy pillanatra megnyílik az ajtaja; egyszer megcsúszott a lift előtt, s értékes csomagját – kiállításra vitte fura hasú kis vázáit – a magasba tartva védte, a lift pedig a nyitott ajtaján keresztül úgy ölelte magához, hogy a háta ugyan lila-zöld lett, de műtárgyai épségben elkerültek a kiállításra. (Arra az egyetlen, a vázán keletkezett finom repedésre viszont, amelyről csak ő, a lift tudott, szinte büszke volt: ezt a művészi többletet ő adta hozzá.)

Am kedden reggel kibújt belőle a minden ok nélkül való gonoszság. Számomra, aki vettem finom rezzenéseit, érthetetlen volt, hiszen nem egy villogó szemű házmestert, egy pletykás öregasszonyt vagy zsebmetszőt, nem is borbélyos vízvezeték-szerelőt, postást vagy gubérálót szállított; sőt még csak nem is felnőttest. Egy, még bűn nélküli cserfes kislány igyekezett volna iskolába.

A lift lefelé menet, a második és az első emelet között megállt.

Az ajtót mozdítani se lehetett, de ez végső soron nem volt baj: a kislány nem zuhanhatott a liftaknába. Nóri kiabálására, dörömbölésére a félgymrú, mindig barátságos szobafestő futott elő elsőnek, aztán az éjjeli műszakból éppen hazaérő ápolónő, majd Mónika, az úri prosti. Rohant Nóri anyukája is, arcáról csak úgy sebtében törülte le a pakolást, nyomában kocogott az öregúr, s az ablakokban, a körfolyosókon egymás után bukkantak elő a lakók.

Nóri a félhomályban riadtan kuksolt.

A lift csendben volt.

– Anyu, anyukám! Hol vagy? – kiáltott Nóri. – Segíts!

– Itt vagyok, kincsem! – mondta Nóri édesanyja, köntöse ujjával törülgetve a maszkmaradékot. – Nincs semmi baj! Mindjárt segíték!

Mirnicz Zsuzsa

Körülöttük záporozott a részvét és a tenni akarás.

– A földszinten kell megnyomni a piros gombot!

– Próbáld a legalsó gombot! Nem megy?

– Nyomd hosszasan a nullát!

– Keresd meg a Stop gombot!

– Diktáld a liftkarbantartó telefonszámát!

Megtalálod a falon, egészen magasan!

Csakhogy a beszűrődő halvány fényben Nóri alig látott valamit. Az összevissza nyomogatás meg nem segített, sőt – úgy tűnt – mintha mosolyt váltott volna ki a liftből.

Mintha figyelt volna, de nem moccant.

Nóri pityeregni kezdett.

– Angyalkám, ne sírj! Mindjárt jön a szerelő!

De ismerte a távolságot és a mérhetetlen közlekedési dugókat különösen ilyenkor reggel, tulajdonképpen ezt senki sem hitte.

– Félek...

– Nem eshet bajod, légy bátor! – És énekelni kezdett neki: Nem félünk a farkastól, farkastól...

Próbálták tartani Nóriban a lelket. Beszélgettek vele, a suliról kérdeztek, mi van a táskájában, ki a kedvenc tanítónője, vicces történetet meséltek, azzal vigasztalták, hogy ebben a kétféle városban még soha senki nem aludt liftben, hacsak éppen nem akart.

– És ha akart? Ki akart liftben aludni? – kérdezte Nóri.

Válaszként nagy gyorsan egy történetet kezdtek kerekíteni, de nem volt sikere, a vas-tag ajtón át nem lehetett minden szót hallani.

– Anyukám, pisilnem kell! Anyukám, szomjas vagyok! Anyukám, fáj a hasam! Anyukám, segíts! Megint félek! – kiabálta, majd csak nyöszörögte Nóri, egyre fáradtabban és egyre halkabban.

Elfogyott minden biztatás, történet, nem akadt több tanács, ötlet. Akinek dolga volt, elindult. A dán diák egy szőke mosollyal helőlőt intett, a plázacica munka előtt sietett még rendbe hozatni bikinivonalát, a félgymrú szobafestőnek hiányzott a gyógyszere, az öreg hölgy feszélyezve érezte magát papucsban, köntösben, rendetlen frizurával, a piacos kofa rohant a kosaraiért, az öregúr elindult kifliért, a takarítónő pedig felemelte a vödrét...

Itt csak a szerelő segíthet.

A lift mintha mosolygott volna.

Mindenki elment. Csak Nóri anyukája maradt, meg az író.

– Bosszantó, hogy éppen Nóriával történik mindez – mondta az író. Majd arra gondolt: olyan ez a lift, mint egy kisgyerek, hol érzékeny, jóindulatú, hol meg – mint most is éppen – makacs, vásott, aki – ha tehetné – összemaszatolná a falat, földhöz vágná a vázát, ketchupot kenne az ajtófélfára, hogy tudtára adja a világnak, hogy léteznek – nem a lift, hanem ő, a Lift –, s törődésre van szüksége.

A lift bűntudatos csendben, karjaiban a remegő kislánnyal, mintha hallgatta volna az író gondolatait.

A nyitott ablakon át kihallatszott a rádió és a szenzációnak számító hír: „...mától kezdve nemzetünk elsőrendű feladata nem a fegyverkezés, hanem egy új, egy mindennél erősebb hatalom, egy mindent átfogó kutatás lesz: a gondolat útján való irányítás. Ez tesz még nagyobbá bennünket!” – mondta érces hangján egy Elnök.

– Jé – hökkent meg az író. – Ez olyan lenne, mint a mese.

– Tévedsz – gondolt vissza neki a Lift. Ez az új valóság kezdete. De a labda nem nálatok van! Ma egy kis időre bár, de enyém volt az irányítás.

Nesztelenül elindult. A földszinten kinyitotta az ajtót. Somolygott.

képzőművészet

KÖZELÍTÉSEK

Péter László munkásságáról

M. Zsolnay Péter

Ajánlás

Herceg, világod pusztá semmit öröl.
Időd, mint nyitva hagyott kerti csap.
Jobb lenne mindent kezdened előlről!
De kelhet-e ma a tegnapi nap?

(Orbán Ottó: Ballada a nagy modernekről – Részlet)

Alkotásainak sorozatában szinte a kezdetektől megfigyelhető a ciklusok készítésére való törekvés. Alapos s ezért óvatos gondolkodású ember lévén, lassan cserkészi be az éppen aktuális momentumot, s mindig egy-egy új aspektusára bukkanva rögzíti változatait a papírra. Ezek a rajzai azonban nem vázlatok, hanem az adott probléma új és új feldolgozásai. A megközelítés folyamata a fontos, a megismerés, és számára ennek adekvát eszköze a vizuális visszaigazolás. E folyamat későbbi állomásai: több mappa összeállítása, majd a rajzfilmkészítés területén kísérletezik, az utóbbi években a számítógépet is bevonja technikai segédeszközként; korábbi műveit gépre viszi, változatok tucatjait bontja ki belőlük, de sohasem kelti a túlbeszéltség érzetét.

Újabb lapjain egy-egy alapelemet tesz kizárólagossá, korábbi, képelemekkel teleszórt felületeiből átemelve azokat. Ez azonban nem eredményez sivárságot, mert az apró részletek újrafelfedezése, a felület gazdagítása kiterjeszti és megnöveli a szimbólumértékű jel gondolat-tartalmát, hatókörét.

Péter László története sem születésével kezdődik. Szellemi és lelki habitusának eredetét keresve előzetesen arra kell irányítani figyelmünket, hogy olyan nép, néptörök fia közé tartozik, akiknek kétszáz év alatt háromszor kellett számukra teljesen idegen környezetben gyökeresen új életet kezdeniük. A „madéfalvi veszedelmek” következtében kimenekült székelek leszármazottja, kik először Moldvában, majd Bukovinában, s végül (?), az 1880-as évek második felében, az Al-Duna mentén telepedtek meg.

Szemlélődő és tevékeny élet, hűség a hagyományokhoz és fogékonyság az újra, a képzelet ereje és természetközelség, kötelességtudat és szabadság kettőssége egyszerre kell, hogy jelen legyen e hányatott sorsú népcsoport mindennapjaiban. Viszont sok dolog egyértelmű. A fájdalom: fájdalom, s ki is lehet mutatni, az öröm is őszinte, s lehet látványos; a szokások segítségével minden feldolgozható...

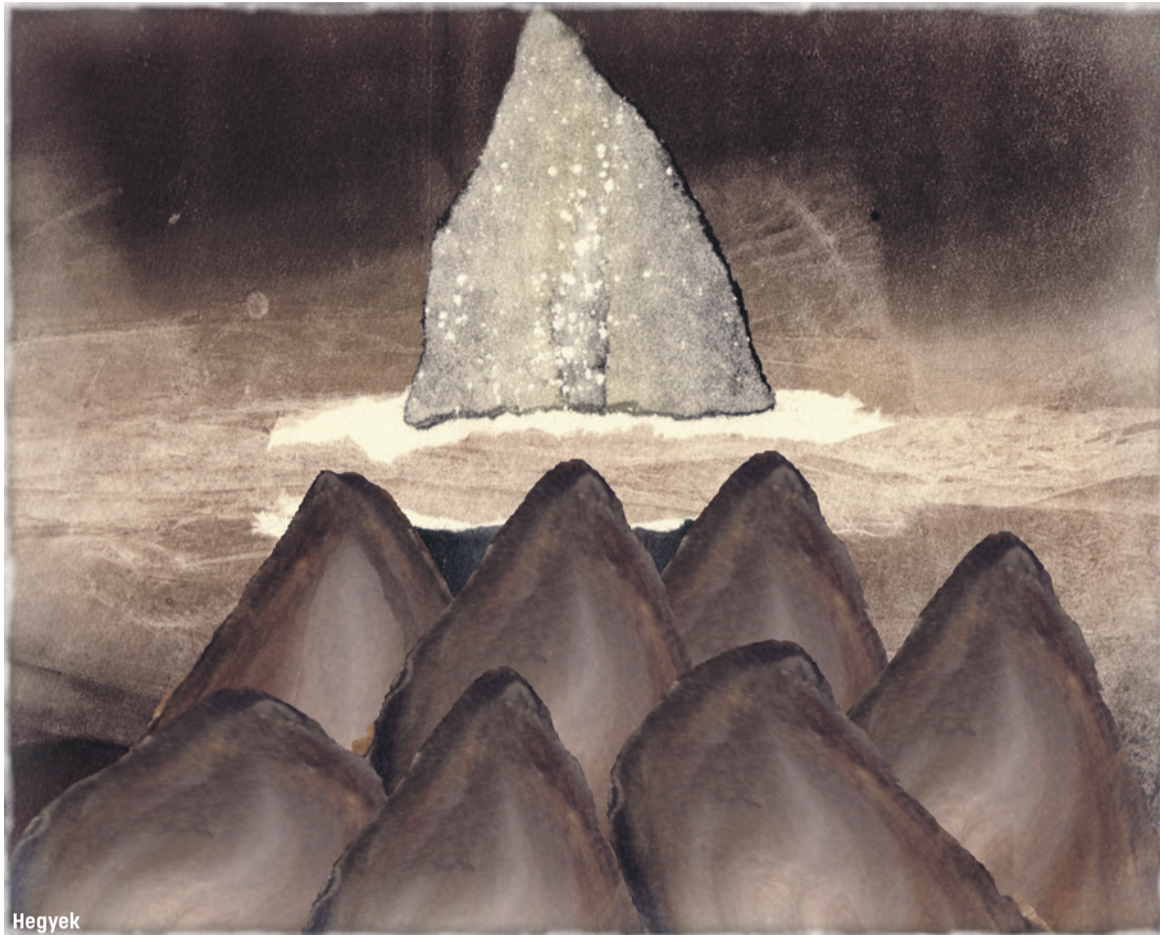
Munka után apja, ki „jó képességű bognárember”, rajzol neki, akár mesefigurát, akár a napi események szereplőit: embereket, állatokat. Így korán eszközt kap kezébe lelki életének feldolgozásához. A rajz válik számára híddá saját belső világa

és a valóság között, s a kifejezésben ütköztetve őket, mindkettőt továbbélheti, továbbgondolhatja. Szülei kerékpárral járnak ki a földekre dolgozni, neki is ez mindennapi közlekedési eszköze. Később – már végzett művészként – megpróbálja mitikus világába vonni ezt az egyszerű, emberi erővel működő járművet, rajzok tucatjait készíti bicikliző alakokkal, de egész kis gyermekként jobban foglalkoztatja, hogy a kormány és nyereg együttese a bikafej képét idézi fel benne. Ifjú művészként megismerve Picasso – hasonló élményt demonstráló – művét, visszaigazolást kap gyermeki énje, s a képzelet hatalmának egyetemessége is megerősítést nyer. Később megtanulja szóban is megfogalmazni gondolatait; rajzai mellett írásai és versei is megjelennek vajdasági lapokban.

Középkiskola alatt alakul ki, most már tudatosan is formálva, erős történeti szemlélete s a kisebbségi lét öntudatos vállalása. Tizenhét évesen otthoni tájszótárt szerkeszt, saját gyűjtésű néprajzi anyagából kiállításokat rendez a „vegyesboltból” könyvtárrá előléptetett épület kirakatában. Majd a Szarkaláb együttest megalakítva színház- és művelődésszervezőként próbálkozik faluja és a környező települések kulturális életét gazdagítani. E tevékenységét egész addig folytatja, míg el nem kerül Belgrádba, az iparművészeti főiskola grafikai tanszakára.

Általános iskolás osztályfőnöke figyelemmel kíséri Péter László életét a gimnáziumi évek alatt is. Ő viszi el először 1974-ben látogatóba a Muzslyán működő művésztelepre, ahová akkoriban a Új Symposion-isták jártak. A következő évben egy, a Magyar Szóban megjelent rajza alapján mint résztvevőt hívják meg dolgozni. Innen megy át Temerinbe, a TAKT-ra, amely eleinte pár napos találkozásként funkcionált, majd – elsősorban Hevér János küzdelmes munkájával – hamarosan többhetes alkotótáborra fejlődött. (TAKT – Temerini Amatőr Képzőművészeti Találkozó, később Túlabarai Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor.)

A főiskolán kedvenc tanára, Bogdan Kršić toleráns világszemléletével komoly támogatást jelent számára. Ő biztatja önazonosságának megőrzésére, belső világának erősítésére, s ez igen sokat számít és fontos segítség az idegenbe került fiúnak. Elfogadja azon törekvését is, hogy

Hegyek

kötelező művészettörténeti stúdiumait a magyarországi szakirodalom segítségével végezze. Így alkalmá van tanulmányozni – az általa igen nagyra becsült Goya és William Blake grafikáin kívül – mások mellett Szalay Lajos, Würtz Ádám, Reich Károly, Kass János, Csohány Kálmán, Rékassy Csaba és Engel Tevan István műveit, s lázas munkával, mondhatni, végigragja magát több magyar grafikusnemzedék tapasztalatain: egyiknek technikája, másinak pedig szemlélete nyűgözi le. Mindent kipróbál, mindent magáévá tesz, hogy aztán sajátjává szervesítse. Egyébként is fő törekvése, hogy az egyetemes magyar kultúrához kötődjön. Nagy hatással van rá Vajda Lajos és Ország Lili világa, később a közvetlenül előtte járó generációból Samu Géza, Bukta Imre és El Kazovszkij munkáival vállal szoros közösséget. Olykor az alkotó a közösség számára igazán nem nő fel, mindig gyermekszemmel szemléli a világot, másoknál a művészet lényege a közösségért való alkotás/élés.

Péter Lászlóra, mint anynyiszor, itt is a kettősség jellemző: saját, belső indíttatása az első felé nyomja, személyes sorsa az utóbbit erősíti meg. A képzőművészek közül legnagyobb hódolattal Kondor Béla teljessége felé közelít, aki tudja, hogy a keresztény ikonográfia zárt rendszere már nem reprodukálható, hatalmas etikai tartással és erőfeszítéssel mégis kísérletet tesz egyéni és részleges újratemtésére. Péter László jóval tovább hátrál az időben, hogy megtalálja saját jelképeit és jeleit, s talán ebben segíti habitusának kettőssége: félig pogány, félig istenhívó volta. Pi-

linszky büntudattal terhelt és Kondor szentekkel, egyházzal perlekedő keresztény felfogását elfogadja, de jobban vonzódik Villon krisztianus szemléletéhez. (Nem véletlen, hogy Péter László diplomamunkájaként Villon verseihez készít illusztrációkat.) Kondor Béla elveti az avantgárdot, mert irtózik minden formai prekoncepciótól. Péter László felfogása hasonló, de kicsit másként fogalmaz: ő sem tud elmenni a teljes absztrakció felé, mert az egy sajátos, zárt gondolati rendszert, filozófiát igényel, s benne erősebb a hűség a valós élményhez, az emberhez. Földije, a Párizsban élt színházcsináló Nagy József ezt így fogalmazza meg egy vele készült interjúban: „Soha nem akartam követni az irányzatokat, csak abból a szempontból voltak fontosak nekem, hogy szembeissem magam az áramlatok minőségével. Hogy megtanuljam, hogyan lehet helyi, hagyományos alapokból korszerű formákat kihozni. Megvolt az én belső világom. Megvoltak tisztá forrásaim. Tudtam miből ki-

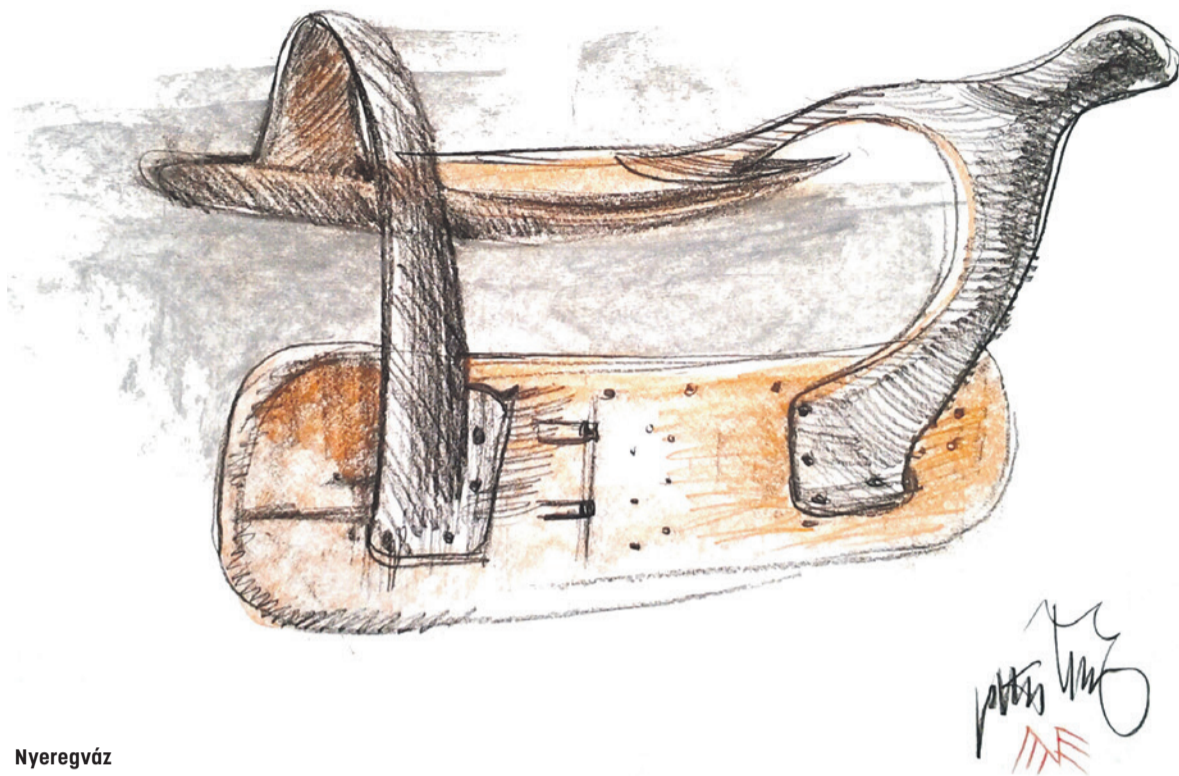
bontani, mihez kötni mondani-valómat.”

Kitartóan gondolkodik a világ, a létezés dolgairól. Művészként meditációinak lényegét képekké sűríti, s e folyamat során maga is szereplővé válik. Minden figurája lelkével kell azonosulnia, hogy belső mozgatórugóit feltárja – akármiről is van szó! Ilyen értelemben alanyi „költő”, romantikus alkat, de ez nála nem allűr, sem nem attitűd, hanem életforma, kimért és vállalt sors. Különösen ösztönző lehetett számára szellemi mentora, Ács József értő és értékelő, szeretetteljesen biztató és bizakodó írása, amelyre alkalmat az 1981-es kiállításán bemutatott nagy méretű lavírozott tusrajzai nyújtottak. Ikarosza emberhérosz, aki bukásában is az emberi tudást, a racionális megismerést szolgálta. Az ég törvényeiről, a csillagok világáról hozott hírt, amibe – ha csak egy pillanatra is – betekintést nyerhetett. Miután e tette vagy az általa feltárt világ a bukását okozta, földre zuhanva, feltartott mutatójával még felrajzol-

Honfoglaló

Nyeregváz

ja az ég mását – vagy figyelmeztet a valóság törvényeire, illetve azok áthágásának következményeire – hogy egyedülálló tudását megossza velünk. Krisztust ábrázoló rajzában azonban nincs semmi hősies... Ikarosz és Krisztus: egyikük a rációt kínálja eszközül, másuk a belátásra apelál. A racionális tudat törekeny, mint a tojáshéj. Alatta roppant erő lakozik; a kollektív tudattalan világa, s ezt csak szimbólumokkal lehet megközelíteni.

Ő arra az időre vágyik, amikor a világ még egyben volt. Később a világ darabokra hullt – a különféle emberi tevékenységek elkülönültek egymástól, különféle helyszíneken zajlottak. Így szakadt el, például, az ember transzcendentális törekvése a mindennapok világától, s vonult be a különböző korok és vallások templomaiba.

Félelmeit legyűrve, eleinte Róheim Géza, később Pap Gábor művészettörténész írásaiban útmutatásait követve jár ezen az úton. Nem sosem volt, elképzelt szertartásokat és azok relikviáit akarja rekonstruálni, nem is mondvacsinált, hamis régi-újakat akar teremteni, hanem – közössége érdekében – megpróbálja újraélni a mágikák és varázslások világát, hogy modern eszközökkel, ma érthető nyelven idézze mindennapjaink segítségére hajdanvolt emberek tudását. Hogy mások is járják ezt a rengeteg erdőt, arra álljon itt néhány sor Szemadám György egyik írásából: „Ebben az egyszemélyes istentelen Pokolban csak egy választása van a kreativitással megáldottnak: ...előveszi azoknak a régi Beavatottaknak az eszközeit... s az egykor volt Képfaragók gesztusait utánozva abban reménykedik, hogy a cselekvéssor révén megidézhető az elveszett Rend, a Harmónia, Isten. Ezek a képzőművészek már nem Látó és

Tudó emberek, hanem magukra maradt, elkeseredett, mindenre elszánt Keresők... az állandóan úton levő Vándorok, akik a racionalitástól elborult aggyal a valaha volt mítoszok ismeretlen és veszélyes ösvényein törtetnek mindhalálig.” (Mi a helyzet? In Káosz és rend. Bp., 2000.)

Erős történelmi tudattal igyekszik a szétesett világ romjaiból még valamit összekapirgálni, s biztatásul nekünk és talán magának is felmutatni. Így jut el korunk hőseitől és civilizációnktól a vallás, aztán a mitológia, majd a mágia világába. Kondor Bélát és társait felváltja Krisztus, Ikarosz, majd a sámán. Végül napjainkra már kő kövön nem marad: nem marad már semmi más, csak a pusztító kő, az ember által hátrahagyott világ biztonságos üressége. Talán idekívánczolgat Mircea Eliade egy gondolata: „Nincs tudomásunk arról, hogy az emberek valaha is imádták volna kövekként a köveket”...

Legutóbb készített nagy méretű sorozatának két fő témája van: a kő és a mag. Végül is egy állandó és egy állandóan, ciklikusan változó. Fentebb láthattuk, hogy Nála a kő lehet a kezdet, vég, újakezdet láncolat-hordozója. Az általános szimbolikában a „mag” tartalma: születés, halál, újjászületés. Bár a kő konkrétabb, tárgyszerűbb és a mag misztikusabb, s – a benne zajló életfolyamatok révén – aktívabb; jelentéstartományukban van átfedés. Ráadásul egyik össze is törheti a másikat, porrá zúzhatja, de amaz porában is, liszté örölve is táplálhatja az életet. Viszont ha a mag olyan helyre hull, a követ is szétrepeszt. A jeleknek ez az állandó tartalmi vibrálása és képi villódzása – talán ez Péter László művészetének legfőbb éltetője.

Eszközei: erőteljes, szálkás vonalak kuszasága és újraren-

deződése, strukturált felületek áttörése, kaparás, festékfújás és cuppantás, tépés, lenyomat és annak elmozdítása, a képművészetben szövegek rovása stb.

Az 1980-as évek végétől installációkat is készít természetes anyagokból: elsősorban kötélből, fából, kőből, földből, textilből és tollból, s használja a tüzet és vizet is. Építettséjük és esetenkénti működtetésük mellett látványhatásuk miatt térbeli grafikákként is értelmezhetők. Alkotói módszerének és igényességének ismeretében az is logikus számomra, hogy a különféle technikák meghódítása után eljutott a rajzfilmkészítés területére is.

A Dravaszőg című mappa – mely a Baranya-háromszög magyar falvainak elpusztítását perli siratva – rajzaiban bizonyítja, hogy a holt tárgyak valóságidéző s igéző erejét és a fekete-fehér ellentétében rejülő drámaiság lényegét is érti. Másik, Jel-színház ciklusának kiindulópontja a Délvidékről Párizsba elszármazott Nagy József Jel Színháza, s e mappa lapjain világgá kiáltja, hogy: ma már nincs több közvetítő. Magának az embernek kell előlépnie, s tennie valamit. Meg kell küzdenie a maga által is támasztott, létét fenyegető demónokkal.

Legutóbbi munkáin már csak egy kőre tud rámutatni. Ez a kő tanúkö is. Arról tanúskodik, hogy él a Földön egy Péter László nevű ember. Ez az ember lázasan keresi helyét a Világmindenségben. Vándorlásunk során kutatómunkájának számtalan hátrahagyott nyomával találkozhatunk, s nézegetésük közben talán néha felrémlik bennünk az is, amit ifjúkorában választott példaképe, Kondor Béla mondott saját művészetéről: „Jelet hagyni, hogy voltunk és elbuktunk, de lényünkben és e jelekben a magyarázat.”

Érettségi után, 1978-ban a belgrádi Iparművészeti Egyetemre (Fakultet primenjenih Umetnosti) került, ahol 1983-ban grafikus-festői szakon végzett. Tanárai: Bogdan Kršić és Božidar Džmerković.

1984-ben tagja lett a Vajdasági Képzőművészek Szövetségének (ULUV, SULUV).

Az al-dunai székelyek életkörülményeit tanulmányozva gyűjtéseket folytat és helytörténeti írásokat közöl.

1991-ben, a délszláv háború kezdetén Magyarországra költözik.

1992-től 2003-ig dolgozott animációs filmekben.

1995-ben Angyalszólítgatás címmel grafikai mappát ad közre a háborús Dravaszőgről.

1995-től tagja a Magyar Képzőművészek Országos Szövetségének (MAOE).

A Muravidék Baráti Kör Társaság tagja.

Verseket, szépprózát ritkán, helytörténeti írásokat és az utóbbi évtizedben főként művészeti írásokat publikál.

Eddig egy bibliofil könyve, két művészeti mappája, három kiállítási katalógusa van.

Számítógépes grafikával a miskolci XXI. Nemzeti és Nemzetközi Grafikai Biennálén szerepel először.

Könyvillusztrációval (kb. 50-55 kiadvány) is foglalkozik.

KIÁLLÍTÁSOK:

1981 óta folyamatosan kiállít. Eddig 45 önálló kiállítása volt Belgrádban, Zentán, Szabadkán, Székelykeven, Kovinban, Budapesten, Dunaszerdahelyen, Lendván, Herceghalmon, Pancsován... Közös tárlatokon mintegy 50 alkalommal vett részt.

KÖTETEK:

Vándor fecske hazatalál? Timp Kiadó, Budapest, 2008.

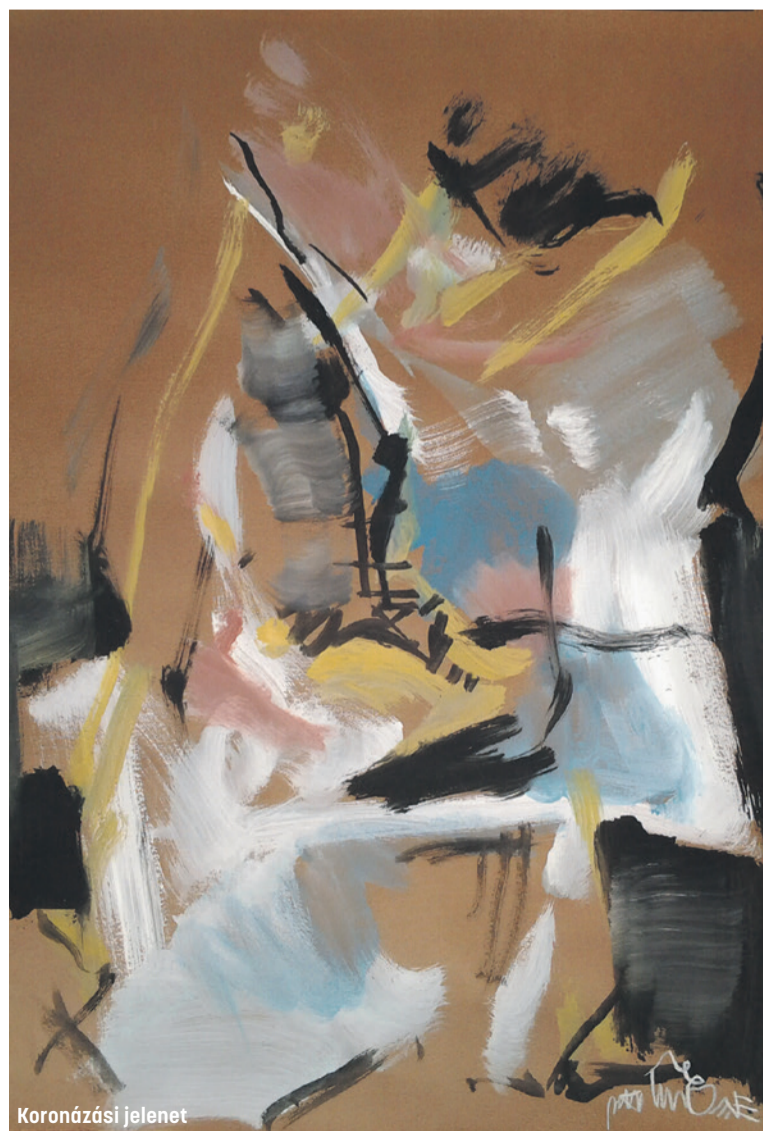
TAKT. Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor (1976-2008). Képzőművészeti monográfia. Timp Kiadó, Budapest, 2008.

Keresztapám nadrágja. Al-dunai székely felemás és apró történetek. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2011.

Tollrajzok. Barangolás délvidéki képzőművészekkel. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2016.

DÍJAK:

Bibliofil könyvért, Belgrád (1983), Aracs-díj (2010), Kovini Októberi Díj (2011), Forum-díj (2015).

Koronázási jelenet

SZELLEMEK ÖNBEMUTATKOZÁSOK LEXIKONJA

Fekete J. József

Önlexikon. Kortárs magyar írók önszócikkei. Szerk. Szondi György. Cédrus Művészeti Alapítvány, Budapest, 2017. 528 oldal

Gőzerővel dolgozik a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete a kortárs magyar irodalmi műveket és eseményeket összefoglaló lexikon elkészítésén. A kutatási program a magyar irodalom hatvan évét (1956–2016) tekinti át, és mutatja be nyolcszáz szócikkben. A lexikon eddig elkészült és folyamatosan bővülő szócikkei ingyenesen hozzáférhetők a www.mmalexikon.hu weboldalon, 2021 után pedig könyv alakban is megjelennek. A gyűjtemény százharminc kortárs magyar, köztük nyolc vajdasági szerző szépirodalmi műveit hivatott népszerűsíteni, sőt a szerkesztőbizottságban és a szócikkszerzők között is van vajdasági.

Az Önlexikon ennél több, kétszázharminchárom kortárs magyar író bemutatkozását tette lehetővé. A kolofon szerint két éve, 2017-ben, ténylegesen 2018. február 2-án jelent meg, de csak idén nyáron került a kezembe. A félezer oldalnál testesebb kötet szerkesztője, Szondi György négyszáznál több szerzőt kért fel saját szócikkük megírására, amire a meghívottak fele vállalkozott: azok, akik megértették és vállalták, hogy belemennek a játékba. Hiszen játék az egész, ugyanis nem önéletrajzokat várt a szerkesztő, hanem harmadik személyű bemutatást, méghozzá nem a szokványos lexikonszócikk formájában, hanem szellemileg kötetlen, fizikailag csupán a felkérésben korlátozott teret biztosítván a szerzőnek. Mindenki azt írhatta le, amit magáról olvasni szeretne egy könnyed hangvételű lexikonban, vagy amivel ép-

pen nem szeretne szembesülni egy komoly szócikkben, ahol éppen róla esik szó.

Külön erénye a gyűjteménynek, hogy nem vesz figyelembe semmilyen érvényességre törő kánon, nem állít mércét a szerzők megjelent könyveinek tekintetében, hanem megszólalási lehetőséget biztosít mindenkinek, aki jelen van a kortárs magyar irodalomban. A szócikkek közt tallózva olykor hiányérzetem támad, hogy ez vagy az hiányzik a gyűjteményből, de ezt az adut a szerkesztő rég kiütötte a kezemből, hiszen nem tudhatom, ki mindenkit kért föl, ki tartotta komolytalannak a lehetőséget (bár szerintem, aki nem szereti a játékot, a játékoságot, viszont kedveli a savanyú pofát, nyomban hagyjon fel minden irodalmi ambíciójával!).

Eredetileg azért állítottam párhuzamba a két vállalkozást, mert mindkettő nagy ívű, igyekszik átfogóvá válni, értékeket népszerűsíteni, tudatosítani, az olvasó számára tartósítani, megőrizni. Az MMA lexikonja néhány szócikkének ismeretében, az Önlexikont olvasva rájöttem, hogy noha a pusztá véletlen során kerültek egymás mellé ezek a szöveggyűjtemények, valójában szinte szerves kapcsolat mutatkozik közöttük. Az utóbbiban az önmagukról harmadik személyben írók is szívesen eltekintenek az (ön)életrajzi vonatkozásokról, miként az előbbi is csupán a művekre összpontosít. A harmadik személyű megszólalás megteremti a kívülről láttatás perspektíváját, így követi az akadémiai lexikon tárgyilagos stílusát, még a javasolt leütésszámot is, azzal, hogy végtére mégis saját műveikről vallanak benne a szerzők. Módfelett kellemes párhuzamosan lapozni a két lexikont.

Természetesen kíváncsi vagyok arra is, hogy ki hogyan te-

kint magára, mit szeretne énjéről közvetíteni az olvasó felé, és közben azoknak szurkolok, akik képesek önjelölésüket alkotni magukról. Botár Attila például így: „Székelyudvarhelyen volt csecsemő. Volt negyvenéves is. (Nem várt ekkora életkort, de azért tette a dolgát.) Két aszszony urának, három gyerek apjának nevezte, később egy fiúcska nagyapámnak. Aztán a hatvanat is betöltötte. Tette a dolgát. Néha a másét is. Szanaszét műfordítások, szanaszét nyelveken és szerzőktől. Elmúlt hetven. Mostában mondják, hogy már túl sokra ne számítson.” (69.) Ács Margit roppant eredetien egy kihalt, maga után mindössze fossziliákat hagyó madárfaj egyedeként írja le magát – a műveiről nem beszél: „(Margharita axensis) – Nagyvárosban, leggyakrabban Budapest körzetében fészkel, de erdőben is előfordul. 1976-ban törzskönyvezték, bár már korábban itt-ott a nyomára akadtak, de rejtőzködő életmódja miatt csak első novelláskötetének megjelenésekor ismerték fel az írók fajába, ezen belül a prózaírók alfajába sorolható természetét, addig a mezei szerkesztők (Editor europaensis) igen elterjedt típusába sorolták.” (7.) Örömmel idézném a szócikk folytatását is, ha nem lennének még kihagyhatatlanok. Például az általam humor tekintetében nagyra tartott Bozsik Péter, aki adottsága ellenére az Önlexikon egyik legfantáziátlanabb, legszárabb szócikkében mutatkozott be. Ugyanilyen meglepő, hogy a remek humorú György Attila is igencsak komolyra fogta a dolgot. Garaczi László pedig Ács Margithoz hasonlóan szárnyasként állította be magát: „Más néven dolmányos vérdudu. A dolmányos vérdudu a tollforgatók családjához tartozó, újvilági faj, magányosan él, kitartó repülő, hi-

deg és okos szeméremmel harcol a világbékéért. (Ad vocem: fighting for piece is like fucking for virginity.) ... (144.)

A lexikont lapozva derült ki számomra, hogy a kortárs magyar írók vagy hajlandók, vagy éppen képtelenek odafigyelni arra, amit mások betűsorok révén tárnak eléjük. Az Önlexikonban például sokan nem tudtak elszakadni az első személyű megszólalástól, vagy nem voltak hajlandók bevállalni a szabadabb, szellemesebb megszólalást. Velük szemben viszont akadnak, akik lazára vették a feladatot, Csenger Levente szócikke mindössze ennyi: „Volt egyszer egy Csenger, / Haragban volt a csenddel, / Írt néhány kötetet, / S egy kis területet / A csendtől így csent el. / Nem tudta Csenger, / Hogy végül a csend nyer. [Írta Erdélyi Balázs, Sződ falu kántora, filozófus, pálinkafőző, zöldséges és örök egyetemista.]” (86.) A legrövidebb és legszárabb szócikk Márton Lászlóé: „1959-ben születtem Budapesten. Azóta is itt élek.” (284.) Vele szemben drámaian szellemes például Görgey Gábor magát, a történelmet és társadalmat nem kímélő szócikke (148–150.), amelyet terjedelme miatt nem idézhetek, noha nagy kedvem lenne hozzá, rendkívül szellemes Györe Balázs önszócikke is (156.), vagy éppen Székely Endre önbemutatása, amelynek állításait az állandó lábujjzetelés ellenpontozza (422–424.). Csepregi János önjelölés önbemutatásának első bekezdése viszont még idefér: „1980-ban születtem Pécsen, gyermekkorát Tolna megyében, Simontornyán töltötte. Mire iskolába ment, már gyűjtött fel házat, égetett el cipőket az óvodai cserépkályhában, törte el másfél hónapon belül kétszer ugyanazt a lábát, és írtak róla szakdolgozatot mint magatartás-zavaros gyerekről.” (87.)

Van, akivel szócikkírás során elszaladt a ló, tanulmányterjedelmű szövegben fogalmazta meg önéletrajzát, amit mások néhány sorban elintéztek. A szerkesztő, az „irodalmi értékeinkért magányosan küzdő, méltatlanul magára hagyott Szondi György” (Szalay Károly közlése) nem kurtította meg az írásokat, és kiegészítésre sem kért senkit, így a szerzők voltaképpen szabad kezet kaptak. Ezáltal szellességet nyert ez a remek gyűjtemény, amely ráadásul a benne szereplő szerzők arcképeit is közli.

Ha valaki átküzdötte magát ezen a szövegen, és most kíváncsi, hogy milyen átfedések találhatók a kortárs művek és a kortárs szerzők lexikonjai közt – az egyik tudományos, a másik irodalmi (magán)vállalkozás –, hagyjon fel minden reménnyel, legalábbis ennek a cikknek a hasábjain ilyen egybevetést nem talál, mert a szöveggyűjtemények elnevezésének hasonlósága ellenére a tartalmi különbségek ezt az összevetést nem teszik lehetővé. Hogyan adhatnánk például mennyiségta- nilag össze az almafát a gyümölcsével?

Párhuzamos olvasásuk viszont igencsak gyümölcsöző.

film

MI A HATALMAS KIS HAZUGSÁGOK SOROZAT SIKERÉNEK TITKA?

Tóth Eszter Zsófia

Big Little Lies, HBO-minisorozat; Rendező: Jean-Marc Vallée; Főszereplők: Shailene Woodley, Nicole Kidman, Reese Witherspoon; Zeneszerző: Michael Kiwanuka

Az igazságos világba vetett hitünk átsegít bennünket a mindennapokon. Amit még gyermekkorunkból hozunk, a mesékből, hogy a gonosz elnyeri méltó büntetését, a jó elnyeri jutalmát. A nemzedékről nemzedékre öröklődő hit, a kollektív tudásunk segít feldolgozni feldolgozhatatlannak hitt tragédiákat, ha hisszük – még ha nem is történik mindig így –, hogy a történeteknek legalább a vége jó lesz. És ennek a minisorozatnak a végén a gonosz elnyeri büntetését.

A sorozatnak most megy a második évadja, az első évad hét epizódja során folyamatos a feszültség, nem egyértelmű, ki a fő gonosz, amit a végére megtudunk. A sorozat kötetben is olvasható, akinek kedve támad Liane Moriarty regényét is elolvasni, érdemes. Kevésbé köztudott, hogy a szerző testvére, Nicola Moriarty is regényíró, a maga műfajában remek regénye az Ötödik levél.

A Hatalmas kis hazugságok sorozat jómódú családokról szól, gyönyörű természeti környezetben. A szereplőknek anyagi gondjaik nincsenek, az iskolában kvízest rendeznek, ahol mindenkinek Elvis Presley-nek vagy Audrey Hepburne-nek kell öltöznie. A dráma ezen a kvízesten történik majd meg, ami az egész sorozat folyamán sejthető. Minden

család látszatra tökéletes, csak hogy mindannyiuknak van rejtgetnivalója. Nagyon adnak arra, hogy kívülről tökéletesnek látszson minden, mi, nézők azonban belemélyedünk a hétköznapokba, az örömeikbe és a poklokba is. Mint egy bűvöpatakként erős jelzések érkeznek a gyerekektől, hogy valami nincs rendben: a tinédzsertől, aki szüzességét az interneten árulja, a kisfiútól, aki bántalmazza az osztálytársát. A felnőttek gyarlók, önzőek is tudnak lenni, amikor a gyermekbántalmazással az újonnan érkezett kisfiút gyanúsítják. Van a sorozatban erőszakban megfogant gyermek – akit traumatizált édesanyja nagyon szeret, ami ilyen esetekben nem általános, gondoljunk csak Mészáros Márta Aurora borealisára –, családon belüli erőszak, amelyben

párterapeuta próbál segítséget nyújtani. A sorozat első évadának végét tekintve kérdéses, mennyire sikerült. Megoldási lehetőségeket kapunk arra is, mennyire tud működképes lenni a mozaikcsalád, és mi történik akkor, ha a második férj valójában csak egy pótlék az első férj helyett. Karakterek és történetek, amelyekben magunkra, barátnőinkre, szomszédjainkra ismerhetünk. Érzelmek, zsarolások, fenyegetések, értelmetlen, piti kis bosszúk a szereplők mindennapjainak részei. A Reese Witherspoon alakította Madeleine mindenkor a konfliktust keresi, az az életeleme. Egy zsűrmeghívásra rászervez jégvarázsshow-látogatást, így kényszerítve állásfoglalásra az anyukákat. Engedteség meg egy szubjektív megjegyzés: nekem, annak ellenére, hogy

Reese kiváló alakít, továbbra is Nicole Kidman a kedvencem. Lenyűgöz, vérbeli színésznőként képes bármilyen karaktert hitelesen alakítani, itt a bántalmazott anyát. Jane egyedülálló anya, új életet kezdeni érkeznek a településre, és ki is derül, ez valójában akkor fog neki sikerülni, ha traumáit kibeszéli, amit Madeleine barátnőjének meg is tesz. Láthatjuk azt is, mennyire erősek és egymást támogatóak tudnak lenni a női barátságok, kifejezetten kisiskolás gyermekek időszejében. A sorozatot és a könyvet mindenkinek ajánlom, aki úgy szeretne kapcsolódni a hétköznapokból, szép környezetben szép emberek életének mélységeibe is belemélyedni, hogy mindeközben nem veszíti el azt a hitét, hogy az igazság végül mindig győz.

VÁDAK PERGŐTÜZÉBEN

Patyi Szilárd

Az Országos Magyar Párt és Pleszkovics Lukács küzdelme az 1927-es tartományi választáson

A délvidéki magyarok első érdekvédelmi szervezete, az Országos Magyar Párt 1922. szeptember 17-én alakult meg Zentán. 1923. március 18-án már parlamenti választást tartottak az SZHSZ Királyságban, ezen az idő rövidsége miatt az OMP nem vett részt. A következő megmérettetésen, az 1925. február 8-án megtartott parlamenti választáson pedig, amelyen a párt önállóan szerepelt, súlyos vereséget szenvedett. A választási névjegyzékben szereplő 65 ezer magyar választó közül 20–25 ezren járultak az urnák elé. Közülük mindösszesen 11 059-en voksoltak az OMP-re, így a párt nem került be a parlamentbe. A mérsekelt slávokkal való politikai összefogást szorgalmazó Pleszkovics Lukács azonban, autonómista programmal, a Demokrata Párt listáján parlamenti mandátumot szerzett.

A vereség alapjaiban rengette meg az OMP-t. A pártvezetés, átértékelve addigi politikáját, úgy döntött, politikai szövetséggel, lehetőleg a kormányon lévő radikálisokkal összefogva kísérelje meg a parlamenti mandátumok megszerzését. Ennek az új politikának volt az első erőpróbája az 1927 januárjában megtartott tartományi választás. A radikálisokkal való összefogás egyik legnagyobb ellenzője az ellenzéki Pleszkovics Lukács volt, Szabadka közéletének aktív szereplője. 1918-ban a Károlyi-kormány a város főispán-kormánybiztosává nevezte ki. A szerb csapatok bevonulása után a Népkör elnöke lett. Híveinek többsége az észak-bácskai városban élt, így az OMP és Pleszkovics választási csörtéjének is Szabadka vált a színterévé. Ebbe a küzdelembe nyújtunk betekintést a Hírlap című korabeli szabadkai napilap segítségével.

A MEGBECSÜLT MENYASSZONYJELÖLT ÉS A RÉGI LUXUS

A választási küzdelem az újránévtől kezdődött. Az Országos Magyar Párt szabadkai helyi szervezete 1927. január 4-én pártvacsora keretében nyitotta meg kampányát. Az eseményen, amelyet a Vass Ádám-féle

vendéglőben tartottak meg, szabadkai magyar iparosok, kereskedők, földművesek, munkások, ügyvédek, orvosok és hivatalnokok egyaránt képviseltették magukat. A vacsorán Strelitzky Dénes, a Hírlap főszerkesztője mondott nagy ívű beszédet. Először arra emlékeztette a hallgatóságot: „öt éve mult el annak, hogy Szubotica magyar polgársága a kisebbségi sors öntudatára jutva kibontotta az országos Magyar Párt zászlóját, csatlakozásra hívta fel a Vajdaság magyar népét s ezzel megindította azt a lavinát, amely egy pártba görgette a össze a Vajdaság minden jelentékenyebb magyar politikai tényezőjét, politikai értékét”. Rámutatott arra, hogy a reményteljes kezdet után a 1925-ös vereség miatt a „helyi szervezetek aléltóságba estek”. A tartományi választás kiírásával azonban a magyar érdekvédelmi szervezetből újból a „vetélkedő kérők által igényelt, megbecsült menyasszonyjelölt” vált. Ezután Strelitzky Dénes megtette nagy bejelentését.

„De ugyanakkor világos lett az is, hogy a nagy, országos politikai pártoknak ebben a nagy tusájában, amikor minden párt támaszt és összeköttetést keres, a Magyar Párt elszigetelve, maga nem mehet, hogy neki is szövetségest, támaszt és erőfokozót kell keresnie.

Rendkívül nehéz kérdés, rendkívül delikált helyzet elé állított a Magyar Párt vezetősége! Döntő jelentőségű volt az elhatározás, amelyet az elnöki tanácsnak hoznia kellett.

Hosszas tanácskozások, hosszú megfontolások előzték meg a döntést és nem vonakodom itt megvallani, hogy ez a döntés erős ellenvélemények kereszttségéből született meg.

Hosszú és alapos megbeszélések után hozta meg a Magyar Párt elnöki tanácsa a döntést, hogy az Országos Magyar Pártnak ebben a választási küzdelemben nem a kormánnyal szemben, hanem a kormányon lévő országos radikális párttal együtt fog menetelni.

És ebből a döntésből született meg az a választási paktum, melynek alapján az országos radikális párttal közös listát állítottunk össze” – olvashatjuk Strelitzky Dénes beszédét a Hírlap tudósításában.

Strelitzky Dénes felszólalása után dr. Nagy Ödön, a szabadkai helyi szervezet ügyvezető elnö-

A kép jobb oldalán lévő Hungária Szállodában (a mai Lifka Sándor Art Mozi épülete) gyűltek össze az egyesült ellenzék pártjai

ke, majd Sántha György, a párt elnöke is a radikálisokkal kötött paktum jelentőségét méltatta. A párt elnöke szerint nem olyan időköt élnek, amelyben „megengedhetné a magyarság magának a régi betegséget, a régi luxust a minden áron való balpártiaszkodást”.

Mégis voltak szabadkai magyarok, akik megengedték maguknak ezt a „régiluxust”. Ők az egyesült ellenzék pártjainak január 9-én megtartott közös gyűlésén vettek részt Szabadkán a Hungária Szálloda üvegtermében. Ezen az eseményen tömegesen jelentek meg Blaško Rajićnak, a Vajdasági Néppárt vezetőjének a hívei, a Pribičević- és demokrata párti dobrovoljacok. És ott volt Pleszkovics Lukács parlamenti képviselő is híveivel együtt, köztük Havas Emillel, az 1921-ben megszűnt Bácskai Hírlap egykori főszerkesztőjével.

A gyűlésen többen is felszólaltak az egyesült ellenzékbe tömörült pártok képviselői közül. Beszédet mondott Pleszkovics Lukács is, aki „a Magyar Párt vezetőit mindenféle vádakkal illette, gunyosan aposztrofálta a Magyar Párt jelöltjeit személyükben is”. Havas Emil szintén az OMP-t támadta felszólalásában, és a párt vezetőségét azzal vádolta meg, hogy „személyi érdekből kötött paktumot a radikális párttal és a Magyar Pártnak semmi köze sincsen az itt élő magyar tömegekhez”.

A gyűlésen egy kisebb incidensre is sor került, amikor Radivoj Lungunov Pribičević-párti jelölt felszólalását közbekiáltások zavarták meg.

„– A Pribičević-párt csinálta a terrort! Maga Pribičević-párti főkapitány volt a választá-

sok alatt Kanizsán! Maga volt az állami titkosrendőrség főnöke! Maga tartóztatta le a kanizsai ellenzéki bizalmi férfiakat.

A közbeszólókat a jelenlévő dobrovoljacok a sápadozó ellenzéki magyarok nagy lelki megkönnyebbülésére gyorsan kirakták a teremből” – írta a Hírlap január 11-ei száma.

A gyűlésen elhangzott vádakra Havas Károly, a Hírlap felelős szerkesztője több mint egész oldalas vezércikkben reagált, amely a napilap január 12-ei számában jelent meg.

„A legnagyobb tisztelettel vagyunk dr. Pleszkovics Lukács iránt, elismerjük, hogy a szubotica helyi politikában évtizedek óta sok és jelentős munkát végzett, de kérdezzük hogy vajjon Debeljácsán, avagy Batinán sőt ne mennyünk olyan messzire, Martonoson a személye, a multja és különösen a politikája, vonzerővel bírhat a magyarságra?” – tette fel a kérdést Havas Károly a Vádak pergőtüzében című írásában, és hozzátette, hogy Sántha Györgyöt a magyar falvakban ezrek fogadják nagy lelkesedéssel.

Ezután a felelős szerkesztő kiállt a radikálisokkal kötött paktum mellett. Rámutatott arra, hogy a Magyar Párthoz hasonlóan a Német Párt is összefogott a radikálisokkal, hogy így biztosítson képviselést a német kisebbség számára. Szerinte a Magyar Párt is „azt akarja, amit a kisebbségi sorsban társa: a magyarság tartománygyűlési képviselétének biztosítása”.

AZ ELSŐ SZABADKAI SZABADTÉRI NAGYGYŰLÉS

Január 16-án délelőtt 10 órakor az OMP a radikálisokkal közös nagygyűlését tartott Szabadkán a városháza előtti téren. Ez az esemény azért bizonyult jelentősnek, mert ez volt a szabadkai magyarok első szabad ég alatt megtartott nagygyűlése a szerb csapatok bevonulása után. Persze az OMP korábban is tartott gyűléseket a városban, de csak zárt helyiségekben. A radikáli-

sokkal kötött paktumnak köszönhetően azonban az OMP vezetői most Szabadka főterén szólhattak a város magyar lakosságához. A Hírlap becslései szerint négy-ötezer ember töltötte meg „a városháza előtti teret a városháza frontjától az emlékszóborig, a színházig és a Hitelbank palotájáig”. A felállított pódiumról a radikálisok részéről többek között Đorđe Pendžić, a szabadkai radikális elnöke, Dragoslav Đorđević, Szabadka polgármestere, dr. Vladislav Manojlović és dr. Klein Adolf szónokolt. Az OMP-t Sántha György, Nagy Ödön és Strelitzky Dénes képviselte. Dragoslav Đorđević felszólalásában elmondta, hogy pártja szívesen fogadta az OMP kérését, hogy kössenek paktumot a választásra, mert a „vezetőség óhaja volt, hogy a két legerősebb szubotica politikai párt szövetkezzék egymással”, majd hozzátette:

„Azt kívánjuk, hogy a nemzeti kisebbségek, különösen magyar testvéreink, ebben az országban ne kívánják vissza a multat és ne legyen okuk panaszkodni, hogy ne kívánjanak semmit, amit az ország meg ne bírna adni, mert az országnak meg kell adni és meg is fog adni mindent.”

Az OMP első szabadkai nagygyűlésén Nagy Ödön mondott beszédet, amelyben az ellenzéki magyar politikusokról is szót ejtett.

„El voltunk készülve, hogy ez a szövetség félreértéseknek lesz kitéve és ellenzéki oldalról ellentmondásokra talál, de mi most az ellenvetések számba se vehetjük, mert azokat önző cél vagy pártszenvédély irányítja, a pártember ítélete pedig elfogult és különösen a választások előtt nem tud a tárgyilagos kritika magaslatára emelkedni.

Hogyan állítsuk szembe a mi programunkat – amely kell, hogy minden magyar szív imádsága legyen – az ellenzéki vagy disszidens magyarok programjával? Hiszen a kisebbségi kérdésekben célkitűzések nincsenek, programot nem szegtek, kötelezettségeket, teendőket

folytatás a 12. oldalon

A Hírlap fejléce – a szabadkai napilap az Országos Magyar Párt sajtóorgánuma volt

átmentett történelem

nem is irtak elő. Az ő céljaik nem a mi céljaink. Mi a kisebbségi jogokért küzdünk, de tőlük még csak támogatást sem kaptunk. Az ő politikájuk kimerül a rosszakaratu támadásokban, ferdítésekben, amelyből nagyon sokáig nem lehet táplálkozni.

Mi a paktummal önállóságunkat föl nem adtuk, nem olvadtunk bele a radikális pártba” – hangzott el Nagy Ödön beszédében.

A tartományi választást január 23-án tartották meg. Szabadkán összesen 11 731 választópolgár adta le szavazatát. A radikálisok és az OMP közös listája a voksok több mint felét megszerezte, pontosan 5863 szavazatot. Ezzel öt mandátumot kaptak a tartományi gyűlésben, ami azt jelentette, hogy Nagy Ödön, a lista negyedik helyezettje is mandátumhoz jutott. Mindösszesen tizenkilenc szavazaton

múltot, hogy a hatodik helyen álló OMP-s Mercveiler Antal is bekerüljön a tartományi gyűlésbe. A második helyen a Stjepan Radić-féle Horvát Parasztpárt végzett 3026 szavazattal, ami három mandátumot hozott a pártnak. Az egyesült ellenzék kapta a legkevesebb, 2842 szavazatot, ami két mandátumra volt elegendő. Ezzel az eredménnyel magyar ellenzéki képviselő nem jutott mandátumhoz.

„A szuboticei magyarságnak az a része, amely az ellenzékhez csatlakozott elhibázott politikájával csupán Raics Blaskó pártjának és a demokratáknak tett szolgálatot, mert csupán azoknak a jelöltjei jutottak mandátumhoz, mert a Pleszkovics-párt jelöltje teljesen lemaradt, szövetségese az utána következő Pribicevics-párti képviselő is” – állapította meg a Hírlap január 25-ei száma.

A szabadkai napilap január 26-án Hány magyar szavazott Pleszkovicsékkal a szuboticei választásokon? címmel részletes elemzést közölt az ellenzéki magyarok választási eredményéről. Ebben az írásban azt próbálták megállapítani, hogy az egyesült ellenzék pártjai között hogyan oszlott meg a 2842 szavazat, és ebből mennyit mondhattak magukénak Pleszkovicsék. Ráműtött arra, hogy Blaško Rajić pártja az elmúlt választásokon 2000 szavazatot szerzett a szabadkai bunyevácok között. Úgy számoltak, hogy a mostani választáson mintegy 1500-an adták voksukat erre a „speciálisan szuboticei bunyevác pártra”. A Pribicević-párti szavazatok számát 250-re becsülték. Továbbá 400-ra az ellenzékhez csatlakozott radikálisok, 500-ra pedig a demokraták szavazatait. Így a Hírlap számítása szerint Plesz-

Az Országos Magyar Párt 1927. január 16-án a főtéren tartotta meg első szabadkai nagygyűlését

kovicsék mindösszesen 192 szavazattal javították az ellenzéki lista esélyeit.

„A szuboticei magyarság megmutatta, hogy elítéli a Magyar Párt ellen irányuló támadásokat és megmutatta, hogy elfordult azoktól, a kik el akarták gáncsolni a Magyar Párt nehéz

és sok áldozatot követelő munkáját. Dr. Plaszkovics és kisdéd csoportja végeredményben jó szolgálatot tett a jugoszláviai magyar ügynek, módot adott arra, hogy a szuboticei magyarság pálcát törjön a magyar egység megbontói fölött” – vonta le a választás tanulságait a Hírlap.

novella

CUBA LIBRE

Jules a tikkasztó hőségben belesüppedt kedvenc fotelébe, maga felé fordította rozoga asztali ventilátorát, és élvezte, ahogy az arcába fúj. Belékortyolt az előre behűtött vodka-narancsba, behunyta a szemét, és felidézte, ahogy egykor Miami Beach északi strandján megmártóztott az Atlanti-óceán csillogó habjaiban. Képzletében ismét együtt fürdőzött a sirályokkal, a feje fölött repülő k húztak csíkokat az égen, miközben csodálta a színes, szinte már giccses art deco épületeket. Imádta a húsító

hullámokat. Olykor a nap felé fordult, és a vízből kémlelte a végtelent.

Az egyik közeli bárból halk bossa nova szűrődött ki. João Gilberto dalolt egy strandon sétáló brazil lányról. Jules-t elvarázsolta a hangjegyek harmóniája. Megigézte a gitár húrjainak érzéki rezgése és a szaxofon szédületes szólója. Előtte még sosem hallott ilyet. Örömkönnyei is megindultak az ámulattól. Azért utazott Amerikába, hogy megszerezze Ernest Hemingway kedvenc kocktéljának receptjét. Végül

Floridában, egy Kubából diszsidált pincértől sikerült ellesnie a Daiquiri elkészítésének fortélyát. Francisco még valamikor a forradalom előtt a havannai Floridita bárban szolgált fel ezt a szomjoltó frissítőt a népszerű írónak, aki a legenda szerint egyszer 17 pohárnyit ivott egy ültében a bódító keverékből. A hajója is tele volt az előállításához szükséges alapanyagokkal, nehogy nélkülöznie kelljen imádott italát.

– Barna cukor, zöldcitrom leve, fehér rum, és kész. Nem nagy kunszt, öregem! – mon-

dogatta Francisco. Jules a Le Petit Parisien vendégeinek is felszolgáltta ezt a karibi különlegességet. Az emberek nyáron kigyózó sorokban álltak a pult előtt, hogy belekóstoljanak az édes életbe. Egy alkalommal Francisco eldöntötte, hogy felkeresi és meglepi öreg cimboráját. A gépről leszállva a szerelem fővárosának szinte összes lokálját bejárta Jules után kutatva. Órákon át korzózott a sétálóutcákon barangolva, mert elhagyta azt a kis megsárgult cetlit, amelyre a francia főúr címét jegyezte fel még nagyon régen. Útba igazításra sem számíthatott senkitől, hiszen franciául még köszönni sem tudott. A palacsintázásából visszaérkező Pierre atya segített neki, aki észrevette, hogy egy külföldinek kinéző alak bolyong a plébánia környékén. A pap tudott valamicskét angolul, szóba elegyedtek, és megmutatta neki az utat. Amikor a két cimborára estefelé találkozott végre, összeölelkeztek. Francisco pedig hamar rájött, hogy a Le Petit Parisien nem egy grandiózus éjszakai mulató, ahogy elképzelte, hanem egy hangulatos eszpresszó. Valahogy mindig is azt gondolta, hogy egy ilyen életű ember italozóját csakis úgy hívhatják, hogy Grand Jules. Persze amikor betért, akkor megértett mindent. A belső tér a Floridita otthonosságát idézte. A tükör, a termeket elválasztó, diszkréten leomló bordó posztó. Mintha visszakapott volna valamit az óhazából. Pedig Jules sosem járt Kubában. Hemingway feljegyzéseiben olvasott róla, és persze Francisco mesélt neki arról a világról, miközben együtt koccintgattak több pohár rumos kóla mellett az

USA déli államának napsütötte városában. Két ember, akik nyelvét megoldotta pár pohár jéghideg Cuba Libre. Úgy beszélgettek, mintha örök idők óta ismerték volna egymást. Számukra megszűnt a pillanat. A szállodaerkélyen ülve fűrkésztek az Atlanti-óceán tükörén táncoló holdfényt. Mintha ez lenne a legtermészetesebb dolog a világon. Jules néha felkelt, hogy megfordítsa a lemezt. Akkor is João Gilberto keserűdes balladája hatolt az éjszakába, mint amikor először fürdőzött Miami Beach élvezeteiben. Francisco is magáénak érezte Gilberto minden levegővételét, mintha ezer éve a barátja lenne. Pedig csak az érzései voltak közeli. A sorok között felbukkanó, megmosolyogtatóan somorkás pillanatok, amelyeket az élet színes forgatagából merített. A lelke mélyén Francisco is egy otthontalan vándor volt, kontinensek, szerelmek és érzületek sodrásában. Mindenhol várta valaki, mégis egy hontalan szívű alaknak érezte magát, aki az emlékeibe és a pohárba kapaszkodott.

– Várj reám, akkor is, ha más már feladta – ismételtette Jules-nek.

Italozás közben számukra minden pillanat egy örökkévalóságnak tűnt, mégis gyorsan elrepültek a percek, mint az élet is.

Amikor Párizs utcáinak macskaköveit koptatom, mindig elsétálok a Le Petit Parisien előtt. Elbújom az azóta már rég füstös kis orfeumban, megteszek pár hosszú lépést, és engedem, hogy lelki szemem előtt megelevenedjen egy letűnt kor, amelynek talán Jules és Francisco voltak az utolsó mohikánjai.

Agárdi Gábor

Életfa

MENTA ÉS OLAJÁG

Nagyboldogasszony ünnepe és a Boldogasszonnyal kapcsolatos néphit, néphagyomány

Nagy Abonyi Ágnes

Nagyboldogasszony napja augusztus 15-e, a római katolikus egyház Szűz Mária mennybemenetelét (Assumptio Beatae Mariae Virginis) ünnepli e napon. Ezen legrégebbi Mária-ünnep megtartására már az 5–6. századból vannak adatok. Magyarországon Szent István óta parancsolt ünnep. Az 1446. évi Müncheni kódexben találkozunk magyar elnevezésével: „Marianac fel menbe vetele”. Az egyházi ünnepkörben Mária mennybevételének ünnepe. A Lányi-kódex Nagyasszony néven emlegeti.

A Szeged környéki és bánsági magyar katolikus falvak népköltészetének gyűjtője, Kálmány Lajos (1852–1919) néprajzkutató, káplán írása szerint a néphit „boldogasszony”-a keresztény hatásra azonosult Szűz Máriával, innen ered a Nagyboldogasszony elnevezés is.

„Ki a Boldogasszonyok feje?” – teszi fel a kérdést Kálmány a *Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya* címen 1885-ben megjelent művében, ahol ezt olvashatjuk:

„Tudjuk, hogy már a 431-ben tartott ephesusi zsinat gondoskodott róla, minőnek kell Máriát lefesteni. Mária volt a szentek közt legelső, a nők legfőbbike. Így hirdette az egyház nemzetünknek a kereszténység felvételekor, így hirdeti népünknek mi híján ezred év óta. Ennek pedig megvan a maga következménye: tudniillik Mária, illetőleg a neki megfelelő Boldogasszony népünk előtt mind inkább hatalmasabb és hatalmasabb lesz, ősvallásunk más Boldogasszonyai pedig napról napra kisebbek lesznek. Ez ne zavarjon bennünket... Máriát kezdetben Kisasszonynak mondták. A Nagyasszony nevet csak később Szent István alatt Szent Gellért intése következtében kapta. Ettől az időtől fogva Nagyasszonynak mondták, pedig a kereszténység Máriáját az ősvallásunkban levő Kisasszonynak nem mondhatjuk, annál kevésbé Nagyasszonynak. A Kisasszony nevet Máriának nem a kereszténység terjesztői adták – hanem adta a nép. Mikor a nép Kisasszonynak nevezte Máriát, tudnia kellett a Nagyasszonyról is. A Kisasszonyt éppen a Nagyasszonnyal szemben kellett neki kicsinek nevezni. Szeged népe hagyományai szerint a Kisasszony a Nagyboldogasszonynak mindvégig szűzen maradt leánya, kinek soha semmiféle gyermeke sem volt. Ma is a cselédek a leányokat Szegeden kisasszonynak tisztelik, anyjokat nagyasszonynak.”

Nagyboldogasszonyt a mi bánsági és bácskai magyar népünk is nagyasszonyként, boldogasszonyként tisztelte. Boldogasszony alakja magyar ősvallási képzeletkörbe visz: pogány istenasszony, istennő alakját idézi, jóllehet a kifejezés a magyar nyelvben már Szűz Máriával azonosult. Nagyboldogasszony ügyében Kálmány Lajoson kívül hivatkozunk még elsősorban a témánkhoz és gyűjtőterületünkhez még közelebb álló neves néprajzkutatóinkra: Bálint Sándorra, a szögedi nemzet nagy tudósára, Penavin Olgára, a naptári ünnepek, szokások folklórájának kutatójára és Borús Rózsára, Topolya népszokásainak kutatójára. Mindezeket vessük össze saját kutatásainkkal.

Bálint Sándor, a magyar vallási néprajz elméleti és gyakorlati megalapozója korai munkáiban gyakran beszélt arról,

hogy az európai kereszténység tanításai „termékeny talajra találtak” és „szervesültek” a magyar néplélekben. A kereszténység tanításai és rítusai a népi kultúrában idővel összekeveredtek a keletről hozott ősbibliai vallásos képzetekkel, egyetlen világképbe olvadtak össze, vagyis lassan az idegen elemek is a magyar népi kultúra valóságos és szerves részeivé váltak. Kétségtelen azonban, hogy a befogadás mértéke a különböző keresztény tanítások és liturgikus formák esetében nem volt egyforma. Voltak közöttük olyanok, amelyek egyáltalán nem, vagy csak alig mozgatták meg a népi képzelőerőt és lelkiéletet, mások „szervesülése” ellenben annyira átható volt, hogy a népi vallásgyakorlás gazdag rituális formáit alakították ki, vagy éppen kivételes szépségű népi vallásos folklóralkotásokat hoztak létre.

Bálint Sándor ír arról, hogy Nagyboldogasszony ünnepén a szegedi tájon általános volt a virágszentelés. 16. századból származó szegedi följegyzés szerint Boldogasszony mentája mellé Tápén még olajágot is tettek a csokorba. A haladókló Mária meghagyta, hogy olajágot vigyenek előtte. Együttes nevük nagyboldogasszonyi fű volt, amit halottak koporsójába is tettek az idősök, hogy hitük szerint Máriához hasonlóan dicsőségre jussanak. Tápén az új ház fundamentumába, az új pár ágyába, csecsemő bölcsőjébe, de még ágyas pálinkába is tettek belőle. Mária mennybevételére emlékezve az ünnep vigiliáján a temető-kápolna oltára előtt készítettek el „Mária koporsóját”. A templomba vitt virágokból haza is vittek pár szálát, mert szentelménynek tartották.

Ezen a napon a 10. századból eredő német szokás szerint sok helyen csomóba kötött füveket szenteltek, és ezeknek különféle hatást tulajdonítottak: őrizték a tűz és villámcsapás ellen, jó termés érdekében a vetés közé tették, zivatar ellen égettek belőle. A füvek megáldása az 1496. évi esztergomi rituáléban is szerepel. Az egyház a füvek megszentelésével kereszténység előtti szokásokat szentesített ugyan, de azzal magyarázta, hogy amikor Mária sírba szállt, sírjából a füvek csodálatos illata áradt ki. Szeged Alsóváros népe napraforgót, ökörfarkkórót szokott szenteltetni, s ezeket a halott koporsójába tették. (Kálmány Lajos: *Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya*; Bálint Sándor: *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza*. Bp., 1938.)

A *szegedi nagytáj népelete* (Szeged, 1978/79) *Orvosi füvek, szentelmények* fejezetében olvashatjuk a következőket: „Már a XVIII. századtól kezdve voltak, akik az orvosi füvek gyűjtéséből, árusításából éltek. A néphit szentelményi karizmáját eltulozva gyógyító erővel ruházták föl a Nagyboldogasszony ünnepén szentelt virágokat, főleg a comborkát (mentavirágot – mentha pulegium).”

A comborkát augusztus 15-én a templomban szenteltették. Főleg hideglelésre javasolták. Hideglelést a Boldogasszonynak kellett följánlani. Három hajnalban napkeletnek fordultak, és ezt mondták: „Boldogasszony, hozzád küldjük a hidegünket! Néköd ajánljuk el, hogy Pistát hagyja el a harmannapos hideg!” Ha ezt

Mária-lányok a Mária-lány-koronákkal, Zenta, 1924

valaki elmondotta, a gyerek meggyógyult. Kálmány Lajos följegyzésében (EA 2857) akit hideg lelt, azt tanácsolták neki, hogy a gyalogúton végezze szükségét, és fölplántkázott bubákat szúrjon bele. „Ha a gyereket kihányta a hideg, és pattanás vagy seb támadt rajta, akkor kilencfélét kellett főzni: árpakását, paszulyt, borsót, lencsét, dióbelet, fűgét, szilvát, szentjánoskenyeret, köleskását. Amikor már a Boldogasszonyhoz küldötték a hideget, akkor ezt a főzetet napnyugtatnak kellett kiönteni.”

Zentán és környékén, sőt egész Vajdaságban a magyarlakta településeken már nem tudják, milyen virágokból volt a Nagyboldogasszony-napi csokor, viszont néhány idősebb adatközlő ma is fel tudott idézni egy-egy olyan hiedelmet, amely Boldogasszonyhoz köthető. Mit kell és mit nem kell tenni Nagyboldogasszony napján? Kiket és mikor védelmez Nagyboldogasszony? Hogyan lehet Boldogasszony segítségét elnyerni? Volt, aki tudta, mit jelent a Boldogasszony ágya, köténye, fája, papucs. Boldogasszony ágyának nevezik a gyermekágyat. Boldogasszony fájának a ház középszlopát.

A régebbi és újabb gyűjtéseimből, publikációimból próbálok a következőkben felidézni érdekes példákat.

Nagyboldogasszony napja nagy ünnepnek számított. Templomba mentek ilyenkor, hiszen a katolikus naptárban piros betűs ünnep, ugyanakkor asszonyi dologtiltó nap volt augusztus 15. Nem szabad kenyeret sütni, nagymosásba fogni.

„Figyelték az időjárást ezen a napon. A borult idő jó előrejelzést mutatott. Ha esett az eső, akkor jó termés volt várható. Nagyboldogasszony napja előtt vagy utáni napokban esett eső is jó évet mutatott a gazdának, azt jelezte, hogy lehet bérölni a földeket.” (2019. Gyűjtés. Zenta, Novák Imre, 70 éven felüli)

„Ha még szép is az idő, Nagyboldogasszony napján az asszonyok számára tiltották a fürdést, mert kígyó van a vízben... nehogy vérzésben haljanak meg... (1999. Muravidéki gyűjtés. Lendva, Halász Albert)

A néphit a gyermekáldást a Nagyboldogasszony közbenjárásától várta, s e célból hét vagy kilenc kedden böjtöltek a gyermek után vágyó, új házaspárosok. Szegeden azt tartották, hogy jelen van a gyermek születésénél, azután pedig két angyalt küld oda, egyiket, hogy az anyát, másikat, hogy a gyermeket őrizze. A zentai lakosok közül azok, akik azt vallják, hogy őseik palócok vol-

tak, tudják, hogy boldogasszony ágyának nevezték a szülőágyat.

Zentán tartott 12. néprajzi tanácskozásunk a szemverésről szolt. Pócs Éva a „szándéktalan szemverés dicsérettel” példájából mutatott egy magyar ráolvasástípust, amelyben szerepelt a Boldogságos Szűz. Ennek egyik változatát Kónya Sándor megtalálta és lejegyezte Mester Mihályné Takács Ilonától 1978-ban Csókán.

Ha a kisgyerek kiesik bölcsőjéből, ágyából (vagy elesik a nagyobb, járni tudó gyerek), és nem üti meg magát, azt mondták, hogy „Boldogasszony kötényébe esett”. (Gyűjtés több adatközlőtől. Egyikük a Magyarcsernyén született, Zentára férjhez ment, ma Hannoverben élő 70 éves Balla Nándorné Újvári Mária. Amikor unokája leesett a lépcsőről, nem tört el se keze, se lába. Ezt a csodát unokájának ezekkel a szavakkal magyarázta: „Látod, hogy létezik őrzőangyalod, mert a Boldogasszony kötényébe estél!”)

A Nagyboldogasszony vigyáz a szülő anyára és az újszülöttre, hogy ne érje őket semmi baj.

Ha olyan emberről beszélnek, aki augusztus 15-e és szeptember 8-a között született, arra azt mondták, hogy két asszony között született.

„Én két asszony között születtem. – Nagyasszony még Kisasszony között. Két asszony között vetettek Zentán retkét és salátát, mer’ az biztosan kike’t. Vagy hagymát veteményeztek. Összémán nem tojtak régen a tyúkok, leátak a tojással. A tavaszi jércék még nem tojtak, de még a két asszony között vót tyúktojás, azt e’tették, mer az sokáig elá’t, egész karácsonyig. (2019. Gyűjtés. Zenta, Novák Imre, 70 éven felüli)

„Az ezen a napon összeszedett tyúktojást az asszonyok eltették, mert az sokáig elállt. Anyuka külön gyűjtötte, megjelölte a két asszony közti tojásokat, hogy később kezdje azokat fogyasztani. Az ekkor tojt tojásból legjobb tarhonyát és télire levestésztát készíteni.” (Szabó Magda, Tornynos, 71 éves)

„Ilyenkor szoktak tyúkot ültetni. Azt mondták nagyanyáink, hogy a két asszony közti tojást sokáig el lehet tartani.” (Tóth Pirokska, Zenta, 60 éves)

„Kiscsirkét vettek, vagy meghagyták az elültötlést, mert ilyenkor az összes tojásait kikölti, és csirkéit fölneveli.” (Molnár Mihály, Péterréve, 65 éves)

„Összegyűjtötték a tojásokat, amit két asszony között tojtak, mert ezek sokáig elálltak.” (Nagy Rózsa, Zenta, 60 éves)

esszé

„Azt tartották Székelykeven az én családomban, hogy a két asszony közti tyúktojások sokáig eltartanak.” (B. Varga Anna, Zenta, 73 éves, édesanyja Dani Pámel Erzsébet, Székelykeve, 1923–2012)

Bálint Sándor gyűjtésében a két Boldogasszony köze, vagyis a Nagyboldogasszony és a Kisasszony napja közötti időszak a szegedi néphit szerint vállalkozásokra különösen kedvező. Régi sándorfalvaiak ekkor készítették a kenyérszítéshez szükséges komlóélesztőt.

„Odafigye't arra is a jó gazda, aki télen akart disznót vágni, hogy ilyenkor nagyobb südő malacot (30–40 kilósat) végyen, mer' az még meghízott időben. Hozzákötötték ezt is a két asszony közihön!

Két asszony közt legjobban elállt a dunc. Augusztus második felében, szeptemberben már nincs annyira meleg, és a kifőzött e'tett paradicsom se léssz olyan jóízű. A boldogasszony szilvából még nem olyan jó lékvárt készíteni, mer' sok a leve, szóva' leveses. Inkább pálinkát főztek belőle. Ez jó adja a pálinkát. Pálinkaszilva, négyszínű szilva. Mikó megéri, akkó kék, mikó erjed, olyan mint a bor, akkó piros.

– Tudod, hogy van az, mikó mégy a gyerek a tatáva' a szilvába, oszt kérdezi:
– Mi az a fekete a fán?
– Az a kék szilva.
– De mé olyan piros?
– Azé', mer' még ződ!'

(2019. Gyűjtés. Zenta, Novák Imre, 70 éven felüli)

Királyné, nagyasszony

Kanyarodjunk kicsit vissza Kálmány Lajos gyűjtéséhez. Följegyzése szerint a szőregiek Nagyboldogasszony vigíliáján nem fontak. Úgy vélték, hogy kolbász lesz belőle, és a másvilágon majd a nyakukba akasztják. A szőregi találós kérdés lejegyzését is neki köszönhetjük: „Hun magasabb a föld az égnél?” A helyes válasz: „Ott, ahol Máriát eltemették.” A néphit szerint ugyanis a Boldogasszonyt a mennyországban is tisztes temetésben részesítették. Csak azután került fia mellé.

Őseink jóval a honfoglalás előtti időkben valamennyien tiszteltek egy Boldogasszony nevű égi személyt, aki már azelőtt azonosult Szűz Máriával, mielőtt beléptek volna a Kárpát-medencébe. Ez a mély tisztelet tehát már korábban, Szent István előtt megvolt a magyarság körében, amit a Szent László uralkodása első éveiben írt első Szent István-legenda is megerősít. De megerősíti ezt a még korábbi Szent Gellért-legenda is, miszerint: „Krisztus anyja nevét a magyar nép nem mondja ki, hanem saját nyelvükön csak királynénak, nagyasszonynak nevezik.” (Dr. Endrey Antal: *Az ősi magyar Mária-tisztelet*)

Tehát egészen természetes volt, hogy Szent István király halálos ágyán a Boldogasszony kezébe tette le országát és koronáját. Ezért nevezték a középkorban Magyarországot Mária országának. Az első nagy Mária-ünnepeket mind valamilyen Boldogasszonynak nevezzük: gyertyaszentelő Boldogasszony, gyümölcscsoltó Boldogasszony, sarlós Boldogasszony, Nagyboldogasszony és így tovább. A Mária-kegyhelyek számát és a mély Mária-tiszteletet tekintve a történelmi Magyarország jár élen. A katolikus egyház Mária-dogmái között vannak olyanok, amelyeket a népi vallásos szem-

lélet csak tudomásul vett, passzívan elfogadott, de a népi paraliturgikus gyakorlatban alig van nyomuk a hivatalos tanításoknak. A népi képzeletet mindig élenken foglalkoztatta a halál és a testi enyészet legyőzésének gondolata, ezért a Mária romolhatatlan testéről és a test azonnali égi megdicsőüléséről szóló egyházi tanítások valóban „szervesültek a néplélekben”: a halottak koporsójába helyezett Nagyboldogasszony-napi virágok vagy a Mária halálát és mennybevitelét elmesélő hosszú, epikus legendaballadák ennek a felülről jött egyházi tanításnak népi, illetve félnépi lecsapódásai, a vallásos ponyváknak köszönhetően a magyar nyelvterület egészen elterjedtek. A népi vallásosságban a népi képzelet sohasem tudta magáévá tenni a középkori egyház aszketikus életszemléletét, amely megvetette az emberi testet, és Krisztus édesanyjának – az egyház által is hirdetett – végső testi megdicsőülésében a halál legyőzését és az emberi test végső felmagasztalását látta. Mivel a magyar népi vallásosság Isten-képe minden korban elvont és személytelen volt, az égi istenségekhez való, személyes, emberközeli Máriához fűződő erősen alanyi, közvetlen viszony nemcsak a magyarságra (Mi Asszonyunk, Boldogasszony Anyánk stb.), hanem más népekre is jellemző (Madonna, Notre-Dame, Our Lady stb.), a Maria Advocata-képzet a magyar nemzeti közösség egészét tekintve mégis egészen sajátos jelentőségű. A magyar nép Mária népe, hiszen Szent István országfelajánlása által a történelmi Magyarországot Mária országává (Regnum Marianum) lett, a Szűzanya pedig Magyarország patrónusává (Patrona Hungariae) és az országot jelképező Szent Korona kizárólagos tulajdonosává vált, úgyhogy minden Szent István után következő magyar uralkodó voltaképpen Mária kegyelméből uralkodik. Ennek a körülménynek a Habsburg-uralkodóház is tudatában volt, aminek egyik nyilvánvaló példája, hogy I. Lipót császár 1695-ben megújította a Szent István-i országfelajánlást, és Mária oltalmába ajánlta országát, családját és önmagát. A középkorban Mária képét pénzekre verték, zászlókra varrták, rátették az országházra, és századokon át gyakran hangozott fel „a te oltalmad alá menekülünk” akklamáció, hiszen a magyarságban erős volt az a hit, hogy a reá bízott országot a Szűzanya pusztulni nem engedi, és az ország ellen törököt – mivel az ország őt magát jelképezi – megbünteti. A 17. és 18. század fordulóján e területek felszabadítását a török járom alól Szűz Mária mennyei segítségének tulajdonították. A Mária-tisztelet írott formáit, „azaz az Isten Szent Anyjához ébresztő imádságos és énekes könyvet”, illetve a hasonló vallásos nyomtatványokat is joggal kereshetjük már ez időszak után.

A népi vallásos tudatban mindig is elevenen élt az országfelajánlás emlékezete, és a „rég Magyarok” „királyné asszonyához” számos ima, vallásos népének fohászok. Az európai katolicizmus egyetemes Mária-kultuszának néhány alapvető dogmája – különösképpen a Mária eredendő tisztaságára és a közbenjáró segítségére vonatkozó keresztény tanítások – a Mária-kegyhelyek esetében kivételes jelentőségre tett szert. Kiemelkedő hangsúlyt kapott a védelmező funkció. Boldogasszony Anyánk, a Magyarok Nagyasszonya mindig meghallgatja azoknak a könyörgését, akiket első szent kirá-

lyuk ajánlott az oltalmába. A Patrona Hungariae-eszmének a középkorban nemcsak vallási, hanem politikai, közjogi tartalma is volt: kifejezte a magyar király függetlenségét a külső hatalmaktól, majd a rendektől. Az 1262-ben betörő tatárok fölött IV. Béla aratott győzelmet. Hálából Istennek és Szűz Máriának ajánlotta fel leányát, Margitot. Ma az ő nevét viseli a Margit-sziget, ahol hajdanán a domonkos apácák kolostorában töltötte napjait a szent életű királylány. IV. Béla kezdte el építtetni a budai várban a Nagyboldogasszony templomát, a későbbi koronázótemplomot. Mátyás király is sokat áldozott a templom ékesítésére, tornyát 1470-ben építtette. Az építmény utóda a mai Mátyás-templom neogótikus épülete.

Meg kell említenünk a 19. századi imakönyveket, amelyekben már találkozunk Boldogságos Szűzhöz szóló szép imával. Egyik Pongrácz Ester *Aranykorona – Imádságos könyve*, amelynek két kiadványát is bemutatunk a 2018-as karácsonyi néprajzi kiállításunkon a Zentai Városi Múzeumban. (Korábbi kiadványát Pesten 1845-ben adták ki. Az oromhegyesi Szalma Zoltán ajándéka. A későbbi Pongrácz Ester: *Aranykorona Budán 1852-ben jelent meg*. A Zentai Városi Múzeum néprajzi gyűjteménye.) Pongrácz Eszter *Aranykorona* imádságos könyvét Erdélyi Zsuzsanna a betegséget elhárító apokrif népi imádságoknál emlegeti. Ezek rövidített formában élnek tovább a nép ajkán.

A másik Áts Benjamin: „*Bold. Szűz Mária nyomait követőknek mennybevezető közép Aranykoronája*”, azaz az *Isten Szent Anyjához ébresztőimádságos és énekes könyv*. Budapest, 1897. (Gulyás József hagyatéka, a szabadkai Nagy Éva ajándéka a Zentai Városi Múzeumnak.) Ez utóbbi 230. oldalán a Nagyboldogasszony napján imádkozandó fohász így kezdődik:

„Menny és földnek dicső királynéja, Mária! A legmélyebb alázatosságod a dicsőségnek nagy és szent királyát, az örök Istent mennyből lehívta, hogy szűz kebledben az emberi nemnek megváltásáért emberi testet felvenne. Ma szeretett fiad tégedet az örök dicsőségre emelt, a hol te mint szószólónk, védőnk és anyánk ragyogsz...”

A kis méretű *Gyöngyszemek* imakönyvben a tartalommutatóban úrnapi után következnek Nagyboldogasszony ünnepére címszó alatt azok az imádságok, amelyeket augusztus 15-én, Mária mennybemenetele napján imádkoztak:

„Ó, Uram Isten! Bocsásd meg a mi vétkeinket! Érezzük, ó, Uram, hogy cselekedeteinknél fogva neked nem tetszhetünk, de végtelen irgalmad és kegyelmed! Hozzád könyörgünk, engedd meg, a te szent fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus szent Anyjának esedezése által üdvözülhessünk.”

„Meváltónk szent Anyja, Mária! Hozzád esedezünk, akinek mennybe fölvelekor maguk a mennyei fejedelmek új csodát láttak, s álmélkodva elragadtatásukban, így kiáltottak föl: *Kicsoda ez, ki feljő a pusztából gyönyörűségekkel bővelkedve?* Téged kérünk, ó, boldogságos Szűz, kinek a mennyekben is dicső és örömekeket zengtek, mutasd ki irántuk való szeretetedet azáltal, hogy a világnak is eszközöld ki Istentől azon kegyelmeiket, melyekben te részesültél. Kérj bocsánatot a bűnösök részére, orvosságot és földi

Skapuláris Nagyasszony ikonográfiaja. Hozzá fordulnak imával a búcsújárók. Áts Benjamin: *Bold. Szűz Mária közép Aranykoronája imakönyv*. Budapest, 1897

gyógyulást a betegeknek, erőt a kislelkűeknek, vigasztalást a szomorkodóknak, segítséget a veszedelemben sínylőddőknek és megváltást gyermekeidnek! Eszközöld ki, ó, mennyei Királyunk, hogy a mai szent napon közbenjáró esedezéssel által ajándékozzon meg minket kegyelmével a mi jóságos Istenünk, s árásson el az öröme e napján kegyelmével mindenkit, ki nevedet ájtatosan segítségül hívja. A te szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által, kinek neve áldott Isten örökkön örökké. Amen. (*Gyöngyszemek imakönyv*. 131–133. oldal)

A régi ima- és énekeskönyvekből, azokból, amelyek alkalmasak a miseliturgia követésére, nem hiányozhatnak a „Mária-ünnepek” imái, ugyanakkor a *Boldogasszony Anyánk* címen jelzett népének sem. A magánajtatosságra szánt imákat tartalmazó *Örökimádás – A legméltóságosabb oltáriszentség imakönyvében* a Miseajtatosság címszót követve a Boldogságos Szűz tiszteletére szóló imák sorában: lépcsőimakor (Sz. Bernát után), misekezdetre (Damaszcéni Sz. János után), szentleckétől fölajánlásig (Szent Ágostontól) való imákat találhatjuk, a tizenkettedik óra Magyarok Nagyasszonyához szóló imáját pedig a *Boldogasszony Anyánk* kezdő sora követi. A VI. Ünnepi imák fejezet elejét ádventi imák sora kezdi, és Boldogasszony szeplőtelen fogantatásáról szóló imák zárják.

A 20. század tízes éveiben megjelent, az egyházi év rendjét követő imákat tartalmazó szakrális nyomtatványainkban számos Máriához forduló imádságot, valamint különösen sok Boldogságos Szűz Máriáról szóló éneket találhatunk. (*Örökimádás*, 1916, Bp., 386–389., 520–525., 810–906., 14. ének.) Az *Orgonahangok, Szent vagy, Uram, Hozsanna* ima- és énekeskönyveinkből sem hiányozhat a *Boldogasszony Anyánk!* szövege (11 versszakából itt hármat közlünk):

Boldogasszony Anyánk! Régi nagy pátrónánk:

– nagy ínségben lévén így szólít meg hazánk!

Magyarországról, Édes hazánkról, ne felejtkezzél el szegény magyarokról.

Ó, Atyaistennek kedves szép leánya!
Krisztus Jézus Anyja! Szentlélek mátkája!

Magyarországról...

Kegyesszemeiddel tekintsd meg népedet,

– *segéljed áldásra magyar nemzetet.*

Magyarországról...

A Boldogasszonyhoz szóló fohások, imák énekek megmutatják, hogy a magyar keresztény nép milyen különös tisztelettel fordult Szűz Máriához, a Menynek Királynéjához.

A máriás népi vallásosság jellemzője a fogalmak mondanivalójának ábrázolása. Nagyboldogasszony = A mennyekbe felvett Szűzanya.

1997 karácsonyán Zentán a Városi Múzeumban néprajzi kiállításunkon Beszédes Valériával a hordozható Szűzanya-szobrokat és a Mária-lányok fényképeit mutattuk be. A Mária-tiszteletéről, a Mária-lányok társulatáról pedig Adorjánon Kovačev Ninkov Olgával kutattunk.

Magyarokanizsa egyházközség 1858-ban építtetett templomot Sárkány Boldogasszony tiszteletére. Itt és a többi Tisza menti községek hívei körében is a 20. században erős volt a Mária-kultusz, amit a tömeges Mária- és Élő Rózsafüzér társulatok létszáma mutatott. Nagyon sok helyen a Mária-társulatoknak Boldogasszonyt ábrázoló hordozható szobruk volt, amelyet körmeneteken az idősebb Mária-lányok a vállukon vittek. Nagyboldogasszony napján nem volt körmenet.

A nagyanyáink, nagyapáink korában a zentai keresztény katolikus hívek kegyhelyekre járva tanították egymást a „máriás imákra” és „máriás énekekre”. A Boldogasszonyhoz így foháskodtak: „Tisztaságnak drága gyöngye, Mária, te jó anyánk, szívünket bűn ne érje, gondos szemmel nézz le ránk.” (Boros T. E., Zenta, 55 éves)

A 18. század első felében egyre szélesebb körben erősödött a Mária-tisztelet. A barokk kor vallásossága az emberek megindítására, érzelmi megragadására törekedett. A magyar katolikusok talán legkedvesebb egyházi éneke a *Boldogasszony Anyánk*. Legkorábbi ismert változatának kézírata 1715-ből származik. Paksa Katalin a *Mária-énekek a magyar néphagyományban* című tanulmányában ezt írja: „Legismertebb, a mai katolikus énekeskönyvekben szereplő változatában Mária mint a magyarság patrónája jelenik meg, és mint egy nemzeti himnuszoként is szokták énekelni. Egész magyar nyelvterületen megtalálható Mária-ének, sirató stílus motívumkincset használja ez a dallamtípus.”

Több más népszerű Mária-ének is ebben a században keletkezett, mint például *A keresztfához megyek...* vagy a *Máriát dicsérni, hívek, jöjjetek...* kezdetű.

Útszéli kereszték, búcsúk, zarándokhelyek

Borús Rózsa *Topolya népszokásai* című könyvében olvashatjuk:

„Nagyboldogasszony napja – augusztus 15. Az egyik legjelentősebbnek tartott Mária-ünnep volt. Feldíszítették a Mária-szobrokat, az útszéli keresztékhez virágokat vittek. Az asszonyok tartották ebben ezt a kultuszt, a képzeletbeli anyához fordultak, segítséget és megértést vártak tőle, szenvedéseik enyhítését. A szomszédos Bajsa község ezen a napon tartotta a búcsút. Számon tartották a búcsú napját Doroszlón, Tekián, Kishegyesen...”

Máriaradna, Máriagyűd, Máriapócs voltak a régi öregjeink zarándokhelyei, amelyek a Mária-tisztelettel hozhatók kapcsolatba. Újabb zarándokhelyünk Doroszló szentkúti kápolna, amely azonos a mai szentkúti kis templommal, a harmadik átépítése, megnagyobbítása révén keletkezett 1874–75-ben. 1861-ben készítették el a szentkúti forrás mellett elhelyezett Magyarok Nagyasszonya-kegyszobrot. 1909-ben újabb fontos építkezések történtek a Szentkút környékén. Ekkor készült el a csodatévő forrás máig létező díszes kútszerkezete és mosakodómedencéje. A doroszlói Szentkút már a középkorban is ismert volt, de jelentősége akkor nőtt meg igazán, amikor a mai Vajdaság területét elcsatolták Magyarországtól, s az itteni hívek nem juthattak el az addig kedvelt búcsújáró helyekre: Máriagyűdre, Máriaradnára, illetve Szegedre, az alsóvárosi búcsúba. Az újonnan megalapított Szabadkai egyházmegye 1968-ban Doroszlót hivatalos kegyhelyévé nyilvánította. A Kiszasszony-napi búcsújáró, szeptember 8-ára minden évben rendszeresen szerveznek zarándokutakat a Szabadkai egyházmegye templomain keresztül a római katolikus hívek számára.

A kulturális antropológusok fogják talán elemezni azokat a manapság felkapott művelődési rendezvényeket, amelyeket a magyar keresztény ünnepek valamely napjához kötnek a szervezők. A teljesség igénye nélkül csak két augusztus 15-ei rendezvénysorozatot említünk: Adán az Aranykapu Művelődési Egyesület Nagyboldogasszony-napi kézműves-kirakodóvásáros népnepélyét és Törökbecsén a Nagyboldogasszony-napokat.

A Mária-kultuszról, a hordozható Mária-szobrokról érintőlegesen szoltunk. Lenne bőven feldolgozandó anyag templomaink Boldogasszony-képeinek és -szobrainak ikonográfiai ábrázolásairól. Vajdaságban a római katolikus templomaink többsége Szent Istvánra, Szent Ferencre, Szent Antalra van felszentelve, de meg kell említenünk az óbecsei belvárosi Nagyboldogasszony-plébániát is. 1830-ban építették templomukat, melynek védőszentjéről a *Nagyboldogasszony égbeszállása* oltárkép, a gyönyörű Than Mór-festmény árulkodik. Érdemes lenne felsorakoztatni és szakmailag feldolgozni ezeket az értékeinket.

Összegezve, a Nagyboldogasszonnyal kapcsolatos népi vallásosság, illetve a Nagyboldogasszony napjához fűződő népszokások felgyűjtött néprajzi anyagába próbáltunk betekintést adni. Témánk feldolgozásával nem törekedtünk teljességre, csupán szeretnénk volna általános rátekintést adni a néprajztudomány szempontjából izgalmas, kevésbé publikált, illetve feldolgozásra váró anyagra korábbi időktől a legújabb kutatásainkig. Nálunk a Vajdaságban a népi vallásossággal intenzívebben az ezerkilencszáz évtől kezdtek el foglalkozni néprajzkutatóink. A Kiss Lajos Néprajzi Társaság kiadásában, Beszédes Valéria szerkesztésében meg is jelent 2000-ben a vajdasági magyarság népi vallásosságáról szóló írásokat publikáló első gyűjteményes kötet. A magyar nyelven megjelent néprajzi szakirodalom, a néphit, népszokások további (összehasonlítható anyagot szolgáltató, újabb és újabb adatokat eredményező) kutatására van szükség. Tennivalónk bőven akad. A Boldogságos Szűzanya segítse áldásos munkánkat!

Dezső Péter

Rövid az idő

Rövid az idő, hogy szeresselek!

Úgy, mikor a fa tovább már nem nő,
A vágyak pókjá új hálót nem sző,
Páraként oszlom el a légtérben;
Dallamként vagyok a zenédben.

Rövid az idő, hogy keresselek!

Magamban újra, vérző csatákban;
Dalban, örömben, borzongva, lázban!
Vadászként szaladván és a lesben...
Érezni téged zajban és a neszben!

Rövid az idő, hogy elvesselek!

Hogy ne ismerjem hangtalan lépted;
Süketségemben néma beszéded.
Én bércként tornyosultam, védtelek;
Te őrzöm voltál ormaim felett!

Rövid az idő, hogy feledjelek!

Az erőt, a csillogást, a szépet;
A táncot s szemedben a kéket!
Táncpartnert keresve a régi bálon;
Lennél te ezerszer ismerős álom!

Rövid az idő, üti a hetet!

Zuhatagként omolsz rám, mosol el...
Örök-pillanat jelenléteddel!
S kéz a kézben megyünk a rövid útra,
S viszel magaddal az időn túlra.

Sólyom

Hálásan köszönöm a Székelykevénszületett B. Varga Annának, a Péterrévén született Molnár Mihálynak, a Törökfaluban született Nagy Rózsának, a Zentán született Boros T. Editnek, Novák Imrénének és Tóth Piroskának, a Tiszszaszentmiklóson született, Tornyoson élő Szabó Magdának, a Magyaracsernyén született Balla Újvári Máriának, valamint minden további adatközlőnek a kérdéseimre adott szívvelyes, értékes válaszukat.

Szakirodalom

ÁTS Benjamin: *„Bold. Szűz Mária nyomait követőknek mennybevezető köztér Aranykoronája”, azaz az Isten Szent Anyjához ébresztő imádságok és énekes könyv.* Budapest, 1897.
BARNA Gábor (szerk.): *Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában.* Néprajzi Tanszék, Szeged, 2001.
BÁLINT Sándor: *Aszögedi nemzet. Aszögedi nagytáj népelete.* A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1978/79. 2. Szeged, 1980.
BARTÓK István: *Menyek Királynője.* Budapest, 2005. (www.arkadia.pte.hu/magyar/cikkek/bartok_maria)
BESZÉDES Valéria – NAGY ABONYI Ágnes: *„Máriát dicsérni, hívek, jöjjetek...” A bácskai és bánsági hordozható Szűzanya-szobrok néprajza.* Kiállítás-katalógus. Zenta, 1997.
BORÚS Rózsa: *Topolya népszokásai.* Újvidék, 1981, 57.
ERDÉLYI Zsuzsanna: *Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok.* Pozsony, 1999.
HETÉNY János: *Népi Mária-tiszteletünk teológus szemmel.* In *Boldogasszony.*

Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában. Néprajzi Tanszék, Szeged, 2001.

KÁLMÁNY Lajos: *Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya.* Budapest, 1885.
KOVAČEV Olga – NAGY ABONYI Ágnes: *Mária-kultusz Adorjánon.* In: *Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában.* Néprajzi Tanszék, Szeged, 2001. 333–339.

KÓNYA Sándor: *Mosdatás, ráimádkozás.* In *Létünk. A szemverés hiedelemvilága.* 33. évf. tematikus 1–2. szám, Újvidék, 2003. 132–134.

MAJSAI Mór – SZÉKELY László: *Szűz Mária tisztelete Magyarországon Szent István királytól napjainkig.* In *Boldogasszony anyánk.* Budapest, 1982, 7–200.
NAGY ABONYI Ágnes: *Adalékok a „Dicsértessék falu” népi vallásosságához.* In *Szenvedély és szolgálat.* Szerk. Dévavári Beszédes Valéria és Silling Léda. Szabadka, 2010.

NAGY ABONYI Ágnes: *Szakraális nyomtatványaink a legkorábbi tárgyi emlékeinktől a 20. század közepéig a zentai Városi Múzeum gyűjtőterületéről.* In *Bácsország,* Szabadka, 2019. 186. szám, 93–105.

PENAVIN Olga: *Népi kalendárium. Az esztendő néprajza a jugoszláviai magyarság körében.* Újvidék, Forum, 1988.

PONGRÁCZ Ester: *Aranykorona.* Pest, 1845. / Buda, 1852.

SILLING István: *Boldogasszony ablakában. Népi imádságok és ráolvasások Kupuszínáról.* Újvidék, 1992.

Egyházi hivatalok és intézmények Vajdaságban – Római katolikus hivatalok és intézmények. 2008.

TÖBB SZÁZ FILM EGY ÉG ALATT

Impressziók a 26. Európai Filmek Nemzetközi Fesztiváljáról

Szeles Réka

Idén 26. alkalommal rendezték meg a palicsi nemzetközi filmfesztivált, amelyen 133 filmet mutattak be Palics és Szabadka területén. A látogatók nem csak a helyszínek közül válogathattak. A műveket tizenöt kategóriába sorolták, így mindenki könnyen megtalálhatta az érdeklődési köréhez leginkább illő filmet. A versenyprogram mellett az új magyar vagy épp az új európai dokumentumfilmek közül is csemegézni lehetett. Ha valakinek a természetvédelem a szenvedélye, akkor az Eco Dox keretein belül ezt is kiélhette. A rövidfilmek azoknak nyújtottak tartalmas szórakozást, akik nem szívesen ültek volna be egy másfél vagy háromórás filmre. Aki pedig a régmúlt hangulatát szerette volna felidézni, azt Szabadka főterén várták, ahol filmklasszikusokat vetítettek.

A palicsi filmfesztivál mára túlnőtt eredeti rendeltetésén. Nemcsak a volt jugoszláv tagállamok között teremt kapcsolatot, hanem egy fedél alá hozza szinte egész Európa filmművészetét. Nem véletlen tehát, hogy 2003 óta az Európai Filmek Nemzetközi Fesztiváljaként tartják számon.

A fesztivál minden évben külön foglalkozik egy adott ország filmművészetével, idén a görög filmipar kapott kiemelt szerepet.

A palicsi nemzetközi filmfesztivál legnépszerűbb eseménye kétségkívül a versenyprogram. Ebben az évben tíz film került az öttagú zsűri és a nézők elé. Az ítések között hazai képviselő is helyet foglalt Béres Márta személyében. Mellette görög, brit, szlovén, valamint amerikai rendezők, producerek és színészek értékelték a filmeket.

A filmfesztivál nyitányát és az említett programsorozatot hagyományosan a palicsi Nyári Színpadon tartották meg. A kőszínpad és a vászon mögül felsejlő lombkoronák minden évben impozáns látványt kölcsönöznek a fesztiválnak, és van valami varázslatos abban, amikor több száz ember ül a csillagos ég alatt.

Az elővetítések rendszerint a filmfesztivál hivatalos kezdete előtt egy héttel zajlanak. Idén a Lifka Sándorról elnevezett életműdíjat Miljen Kljaković Kljaka díszlettervező és Rajko Grlic színművész kapta. Így az elővetítésen az ő filmjeikből válogattak a szervezők. Akiknek korábban nem volt alkalmuk vagy affinitásuk a művekre, azok részletes ízelítőt kaphattak a gálán. A díjak átadása előtt minden filmből részletet vetítettek, ami önmagában szép, de a jeleneteket nagyon

elhúzták. Nagyjából háromnegyed órával lett így hosszabb a megnyitóünnepség, ami kellemetlennek bizonyult azok számára, akik az utána következő majdnem kétórás Almodóvar-film miatt érkeztek. Az ilyen jellegű csúszások szerencsére ritkán jellemzőek a fesztiválra.

Pedro Almodóvar filmje a versenyprogramon kívül került vetítésre. A *Fájdalom és dicsőség* (*Dolor y gloria*) a spanyol rendező munkásságának egyfajta összegzéseként értelmezhető. Az önkeresésről, magáról az alkotásról, annak összetettségéről szól ez a film. Arról, hogy a szenvedély és a tehetség gyakran hadban áll a családdal, valamint a világban megszokott konvenciókkal. A két szálon futó történet sajátos atmoszférát teremtett, ezáltal tökéletes nyitánya volt az idei fesztiválnak.

A versenyprogram filmjei mindig aktuális problémákat járnak körül. Az idei programban visszatérő elemként jelent meg a fiatalok kilátástalan jövőképe. A munkaerőpiacra való bejutás jóformán bevehetetlen bástyaként tűnik fel, az évtizedes, megoldatlan problémák könnyen földhöz vágják a friss diplomásokat. Persze, sok esetben a fiatalok derével próbálják oldani a helyzetet. Ezt legszemléletesebben Urša Menart filmjének sikerült bemutatnia. A *Nem akarok vesztes lenni* (*Ne bom več luzerka*) fiatal rendezője a vetítés előtt mosolyogva megjegyezte, hogy a film saját generációjának komédia, az ötvenes éveiben járóknak pedig tragédia. A történet egy harmincas éveikhez közeledő lányról szól, aki a legtöbb külföldre költözött barátjával ellentétben otthon szeretne érvényesülni. Csakhogy hiába mondták egykor, hogy az ország mennyire elhúzott az exjugoszláv tagállamokhoz képest, mára Ljubljanában is jelen vannak azok a problémák, amelyek a szomszédos régiókat sújtják.

A legjobb rendezésért járó Palicsi Torony díjat Juris Kursietis kapta az *Oleg* (*Oleg*) című filmért. Egy lett férfi mindennapjaiba tekinthetünk be, aki egy brüsszeli húsüzemben próbál elhelyezkedni. Oleg végig az áldozati bárányhoz hasonlítja magát, naivitása és kétségbeesettsége miatt a lengyel maffia hálójába kerül. A film realiztikusan mutatja be, milyen a modern rabszolgaság.

A helykereséssel kapcsolatban nem csak az elmúlt években zajló újkori migrációra kell gondolni. A második világháború után számtalan család vándorolt Nyugat-Európába a jobb megélhetés reményében. Ennek

eredményeként több, nem keresztény vendégmunkás is érkezett Európába. Leszármazottaik vagy beilleszkedtek, vagy azóta is igyekeznek átformálni a számukra idegen közeget.

A beilleszkedés és a hagyomány nem feltétlenül járnak kéz a kézben. Többek közt ezzel a kérdéssel is foglalkozik Ladj LY filmje. Nagyon nyers és nagyon valóságos – ez volt az első gondolatom, amikor az utolsó képkockák is lepörögtek. Mint utóbb kiderült, ez a mű nem csak rám volt nagy hatással, hiszen kiérdemelte a legjobb filmnek járó Arany Torony díjat. A *nyomorultak* (*Les misérables*) a Victor Hugo által ismert Montfermeilben játszódik. Az eredeti történetből csak a párizsi külváros maradt meg, minden más napjaink kontextusába lett helyezve. Ahogy a filmben is elhangzott, az 1800-as évek óta nem sok minden változott. A film körképet ad a jelenkori francia társadalomról, elsősorban a rendőrség és a kaotikus állapotok között nevelkedő fiatalok konfliktusáról.

Ha már elvándorlás, mindenképp meg kell említenünk azokat is, akik sikeresen vagy legalább részben sikeresen illeszkedtek be. Ana Maria Rossi a palicsi filmfesztiválon mutatta be először *Ajvár* (*Ajvar*) című filmjét. Főszereplői évek óta Skandináviában élnek. Remek fizetésük és szép házuk van, melyen egy szófogadó kutyával osztoznak. Az idillt természetesen itt is megtöri valami: a párnak nincs gyermeke, a férjnek azonban van egy szeretője. Amikor a feleség tu-

domást szerez róla, úgy dönt, hogy hallgat. A konfliktus hazalátogatásukkor, Belgrádban éri utol őket. A film az emberi játszmákról szól. A humor pedig nagyon hazai. A rengeteg drámai pillanat ellenére a történetvezetés teret enged a komikus pillatoknak is. Ana Maria Rossi a globalizált világ problémáit mutatja be, amiért a zsűri külön dicséretben részesítette.

A zsűri kiemelte még Yaron Shani rendezőt és Eran Naim színészt is az antihős karakterének részletes bemutatásáért. A *Leláncolt* (*Okovan*) című film egy rendőr történetén keresztül szemlélteti, hogy a cél nem minden esetben szentesíti az eszközt.

A valóságot igyekezett megragadni az idei magyar film is. Bergendy Péter történelmi thrillere az 1956-os időkbe repít vissza bennünket. A *Trezor* (*Trezor*) szatirikus ábrázolásokkal és groteszk fordulatokkal van tele. Már az alapszituáció is elég érdekes: a forradalmi hangulatban elvesznek a trezor kulcsai, melyben titkos személyi aktákat őriztek. Mondhatnánk azt is, hogy életek hevertek a széfben. Kulcsok híján a belbiztonság arra kényszerül, hogy kihozzon a börtönből egy fegyencet, akinek korábban már sikerült feltörnőnie a trezort. A film betekintést nyújt a besúgás, az árulás és a korrupció mechanizmusába.

Az idei fesztivál átfogó motívuma volt a hit. Számtalan módon és formában jelent meg. Ehhez a témakörhöz kapcsolódott a záróesten bemutatott Jean-

Pierre Dardenne–Luc Dardenne-film is, amely az első programjához hasonlóan versenyen kívül lett bemutatva. A Cannes-i filmfesztiválon *A fiatal Ahmed* (*Young Ahmed*) elnyerte a legjobb rendezésért járó díjat. A történet egy muszlim családból származó belga kamasz fiú belső vívódásait mutatja be. Útkeresése a családi tradíciók, az ősi hit, az erkölcsi normák és a társadalmi elvárások keresztüztüében zajlik. A 13 éves fiú korából adódóan is könnyen befolyásolható. A családi és a társadalmi elvárások nehezeke alatt pedig nem könnyű megválogatni, kiben is bízson.

A 26. palicsi nemzetközi filmfesztiválon az elmúlt időszak egyik legerősebb – ha nem a legerősebb – programját követhettük végig. Az ókorban úgy tartották, hogy ami szép, az igaz is. Azt gondolom, mára elmondhatjuk, hogy ami a maga rütségében képes szépnek hatni, az valódi.

A versenyprogramot az útkeresés motívuma jellemezte. Végső soron mind keresünk valamit. Ha ebből képesek vagyunk valamit megtalálni egy filmben, egy hasonló sorsban, esetleg egy felkavaró képsorban, akkor a filmfesztivál elérte a célját.

Aki pedig még így sem találja, az nézzen fel az égre. A Göncölszékér minden évben hűségesen ott tündököl a fesztivál színpada felett. Ha meglátom, arra gondolok, hogy még a csillagok is azért álltak össze, hogy egy ég alá hozzanak megannyi filmet.